

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds plusgiro 8 57 59-9 eller bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 5

Årgång 67

2012

Foto Monica Brunnegård

Fyra höstmöten med goda idéer

sidan 5

Profilen - Mats Löwing

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Några ord från förbundsordföranden	3
Tankar i tiden	4
Fyra höstmöten med goda idéer	5
När separatorn var ny	7
När hembygden ömsade skinn	8
Finska krigsbarn	9
Helt naturligt	12
Sven Johansson, en mångsidig man	13
Idag skulle Cajsa varit TV-stjärna	14
Konsert hyllade Johan i Nordgården	15
Profilen - Prästen i Åsle	16
Kinds Forskarklubb 25 år	18
Torpa kyrkas memorialbok	19
Nytta och hjälpsamhet	21
Dagsverken, 50-talets farmartjänst	22
Hänt på bögda	24
Vävkurs på sommarlovet	24
Herrljunga Hembygdsförening 70 år	28
Läsvärt i korthet	30
Bästa hembygdsboken skrevs i Södra Ving	31
Etthundratjugotusen mer i kassan	31
Häståk	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 25-28 april, 24-30 juni, 24-30 augusti, 26-30 oktober, 24-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 67
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2012 150:-

Varifrån kommer artiklar i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 48. Manusstopp var den 10 oktober.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Några ord från förbundsordföranden

Hembygdsrörelsen vilar på demokratisk grund och bärs upp av ideella krafter – detta är allmänt känt och självklart och framgår av förenings- och förbundsstadgar. Ideologi och arbete måste ges form och struktur för att nå resultat. Alltså är hembygdsverksamheten organiserad på traditionellt, beprövat sätt. Människor bildar förening med stadgar och styrelse, många föreningar samverkar i förbund, det vill säga hos oss Västergötlands Hembygdsförbund. Regionala hembygdsförbund samverkar i den gemensamma organisationen på riksnivå, Sveriges Hembygdsförbund, i

båda fallen med stadgar och styrelse.

Många av hembygdsföreningarna i Västergötland samverkar, ofta kommunvis, i kretsar. Avsiktsförklaringar och styrdokument förekommer säkert hos flera kretsar, men organisationen är ofta ganska informell. Kretsarna är viktiga för det mer lokala arbetet, liksom för att hembygdsföreningarna i kommunen skall kunna visa gemensam kraft i olika frågor. Kretsar skapas eller upphör, helt enligt lokalt initiativ. De ligger alltså lite vid sidan av förbundsorganisationen och har på så vis en speciell roll i hembygdsarbetet.

Stadgarna och styrelsens sammansättning är likartade för både den enskilda föreningen och det regionala förbundet. Den förening eller individ som vill få en fråga diskuterad på förbunds nivå kan alltså föra frågan längs väl kända vägmärken. Förbundsstyrelsens ledamöter, både ordinarie och suppleanter, är bland annat valda med hänsyn till hemort. Var och en skall alltså fungera som länk mellan hembygdsförening och förbundsstyrelse. Vilka som ingår i förbundsstyrelsen

innevarande år framgår av handlingarna för årsstämman, dessutom presenterades de i förra numret av Västgötabygden.

Det ovan sagda är självklart för de flesta. På senare tid har på sina håll sagts att den enskilda föreningen eller medlemmen inte känner sig ha inflytande eller möjlighet att påverka förbundsarbetet. Till detta kan väl sägas att både medel och möjlighet finns inom den traditionellt ordnade förbundsorganisationen. Tala också med någon i förbundsstyrelsen, det måste inte vara den

som bor närmast! Likaså, förbundsstyrelsens medlemmar är ju aktiva i sin egen hembygdsförening eller krets. För på tal där lite vad som är på gång i förbundet, ta in förslag och kommentarer!

Förbundsstyrelsens ledamöter, ordföranden inräknad, vill gärna ”hemsöka” föreningar, inte bara i samband med utdelning av diplom. Men föreningarna är många och avstånden ofta stora, så en viss planering måste till!

Ovan har jag tagit upp vad många uppfattar som självklarheter i föreningslivet, sådant som ”sitter i förlängda mårgen”. I Västergötland har föreningar funnits för nästan allt i bondeliv såväl som arbetarliv. Kanske den traditionen nu inte är så aktuell för alla. Det kan finnas anledning att friska upp kunskaperna om föreningsarbete och organisationsfrågor – vilket också vår studiekommitté har insett!

*Eva Bergström Hyenstrand
Förbundsordförande*

Studiekommittén informerar

Under februari- mars kommer det att hållas en kurs i Föreningsteknik och hantering av alkohol och mat. Datum, tid och plats meddelas senare.

Senare under våren planerar vi tillsammans med Fornbyn, Skara en smideskurs både för nybörjare och en fortsättningskurs.

Gärdgårdskurs planeras också eftersom årets kurs blev inställd.

Mer information kommer i separata utskick och i Västgötabygden.

*Hälsningar från oss i Studiekommittén
genom Lena Johnsson*

Tankar i tiden ...

I köket hos min mormor hängde det en amerikaklocka. Den tickade hemtrevligt och talade om att här fanns all tid i världen. Min mormor lagade mat, bakade, målade tavlor och gick på kurser utan att stressa. Nu var visserligen min mormor pensionär men jag fick ändå en känsla att hon aldrig hade stressat även då hon arbetade utanför hemmet. Nej, här fanns det utrymme för spontana besök och samtal över en kopp kaffe. Nu förtiden får man ringa och boka tid hos sina vänner för att ses överhuvudtaget. När kom tidsbristen in i våra liv? Idag är inte ens ordet pensionär synonymt med ett lugnt liv.

Kanske kan vi skylla järnvägen på att vi blev slav under klockan. Före järnvägens tid hade vi faktiskt olika tidszoner i Sverige. För att få ordning på tidtabellen var vi tvugna att synkronisera våra klockor och kanske var det starten på vår tidsfixering. Man kanske kan säga att tiden har kommit ikapp SJ. Nu för tiden har klockan blivit SJ:s största fiende. Uttrycket "Det går som tåget" har fått en ny innebörd.

I det gamla bondesamhället levde man efter ljuset. Folk gick upp när det ljusnade och jobbade tills det blev mörkt. Årstiden bestämde vilken syssla som skulle göras. De hade inte ens ordning på födelsedagar. Föräldrarna visste att lilltösen föddes i skörden eller pojken någon gång före jul. Eftersom förlossningen var en oren handling så firades inte födelsedagarna och var därmed oviktiga. Namnsdagar var däremot minnesvärda och firades ordentligt.

Hur kom då klockan in i våra liv? Redan 3500 f Kr uppfann egyptierna soluret för att hålla koll på tiden. De första mekaniska uren tillverkades vid 900-talets slut. Det var främst i klostren som klockorna användes. Där hade man ett stort behov av punktlighet. Gudstjänsterna skulle genomföras på bestämda tider hela dygnet och på natten var soluret ur funktion så att säga. När tiden kom till städerna placerades ett klocktorn mitt i staden. De klockorna gick sällan exakt. Det var först på 1500-1600-talen som tiden på allvar började påverka våra liv. Främst då för att reglera arbetstider. Galileo Galilei uppfann pendeluret redan 1583 men det dröjde innan det kom till Sverige. De stora golvuren kom från England på 1700-talet. Den vanligaste modellen var Moraklockan. Urverkstillverkningen blev en räddning för många fattiga människor (kring Mora och andra platser) som nu fick arbete. Lite kuriosa är att

Christina Ström

Moraklockans utseende skiljer sig från olika platser i Sverige. Det var nämligen så att handelsresanden sålde endast urverket. Själva fodralet gjordes av lokala snickare som satte sin prägel på det. Vid mitten av 1800-talet började maskintillverkade klockor från Tyskland och USA att importeras. En av dem var Amerikaklockan eller "sillalådan" som den även kallades på grund av sin utformning.

Det blev med tiden ganska otympligt att endast ha stora klockor. Befann man sig utomhus och inte vid klocktornet i staden kunde det vara svårt att veta tiden. Det problemet löste holländaren Huygens på 1600-talet. Han uppfann fickuret som blev en oerhörd viktig accessoar för den moderne mannen. I slutet av 1700-talet gjorde den schweiziska firman Jaquet-Droz et Leschot ett mycket vågat experiment. De

fäste uret på ett armband som såldes som smycke. Napoleons fru, kejsarinnan Josephine, anammade detta och snart blev det på modet hos adelsdamerna. Det sägs att även Oscar Wilde tyckte det var snyggt med armandsur så han lindade sitt fickur runt armen! Armbandsuret förblev annars ett kvinnligt attribut fram till första världskriget. Ett försök gjordes dock i slutet av 1800-talet då några officerare i tyska flottan tvingades att bära dem. Det var säkert mycket populärt och lika omanligt som att bära nylonstrumpor. Det var först under första världskriget som armbandsuret fick sitt genombrott hos soldaterna. Det var alldeles för opraktiskt att plocka upp och ner sitt fickur i strid. Efter kriget blev det moderiktigt att även bland män bära sitt ur på armen.

Ja, jag vet att ett samhälle utan tid inte fungerar. Själva problemet är nog inte tiden i sig utan allt vi vill hinna på dygnets vakna timmar. Mormors amerikaklocka hänger nu förtiden på väggen i mitt arbetsrum. Den är tyst. Loden ligger i ett skåp. Tickandet gör mig stressad. Oj, vad klockar går! Nu är det redan lunch. Jag önskar er alla läsare en riktigt skön höst och massor av tid!

Christina Ström
Etnolog och redaktör för tidningen
Mimers brunn – arkeologi, etnologi & historia
i Västra Götaland

Fyra höstmöten med goda idéer för hembygdsrörelsen

Lyssnande skara. Några av deltagarna i Södra Härene.

Under år 2011 började Västergötlands Hembygdsförbund anordna höstmöten på olika platser i Västergötland. I stället för de tidigare ordförandeträffarna. Med anledning av en motion till årsstämman 2010 tillsattes en utredningsgrupp för att se över organisation och arbetsformer inom förbundet. I förslaget från gruppen ingick fortsatt satsning på höstmöten.

Under hösten 2012 anordnades därför höstmöten på fyra olika platser. Mötena inleddes i Södra Härene torsdagen den 6 september och fortsatte onsdagen den 12 september i Parhuset Gälleberg i Daretorp, måndagen den 17 september i Surteby församlingshem och tisdagen den 18 september i Logården i Odensåker. För samlingarna ansvarade styrelsemedlemmar i förbundet.

Höstmötena har lagts upp på samma sätt med en inledande genomgång av rapporten från projektet "Aktiv hembygd" och utredningsgruppens förslag med hjälp av en power point-presentation. Efter kaffeservering blev det diskussion om angelägna frågor som rekrytering och framtidsfrågor. Dessa diskussioner kunde utfalla på olika sätt på mötena beroende på deltagarnas behov och intressen.

Höstmötet i Södra Härene

Mötet inleddes med att Lena Gustavsson, styrelseledamot från Södra Härene, hälsade deltagarna välkomna. Hon är också ledamot av studiekommittén.

I mötet deltog ytterligare ett par styrelsemedlemmar samt ett 30-tal representanter för olika hembygdsföreningar som Bjärke, Essunga, Eggvena, Fristad, Järpås, Lekåsa, Lena-Bergstena, Norra Vånga, Tvärred, Vårgårda och Svältornas Fornminnesförening.

Eva Löfgrens rapport

Eva Bergström Hyenstrand redogjorde för Eva Löfgrens rapport om hembygdsrörelsen och för utredningsgruppens förslag.

Eva Löfgren har varit projektledare för förstudien "Aktiv hembygd – att skapa nätverk för att synliggöra den västgötska hembygdsrörelsens resurser och möjligheter". Västergötlands hembygdsförbund har 220 hembygdsföreningar, 42.000 medlemmar, 92 hembygds museer och 130 hembygds gårdar med över 270.000 årliga besök. De utgör en viktig tillgång för samhället och förvaltar den resurs som finns i kulturarvet, både det materiella och det immateriella. Allt arbete är ideellt, men inkomsterna täcker knappast utgifterna och det borde finnas möjligheter till vidareutveckling.

Målet med förstudien var att synliggöra förbundet, att skapa nätverk för utveckling och anordna utbildningar. Vidare skulle projektet lyfta fram goda exempel på samarbete mellan hembygdsföreningar och andra organisationer och identifiera nätverken genom regionala träffar. Man ville också hitta modeller för ökad kommunikation.

Resultatet av studien är en analys av föreningarnas behov och utvecklingsmöjligheter och en översikt av kontaktnät, bland annat med aktörer utanför hembygdsrörelsen. Vidare har projektet pekat på samverkan med nya aktörer och konkreta förslag på hur hembygdsföreningarnas bidrag till landsbygdens utveckling kan stärkas och tydliggöras. Samverkan kan ske med slöjdare, hantverkare och konstnärer.

Frågan "Vad vill vi med hembygdsrörelsen?" bör ställas då och då och gärna kombineras med en strategidiskussion. Behöver budskapet en annan förpackning? Vad gör vi med våra fina samlingar? Hur gör vi för att få fler affärsmöjligheter? Är hemsidan och våra broschyrer tillräckligt säljande? Hur långt framåt orkar vi tänka? Är hembygdsrörelsen en oslipad diamant? Frågorna är många och bör ställas och diskuteras.

Eva Bergström Hyenstrand framhöll också, att hembygdsföreningarna bör söka hjälp från de befintliga institutionerna. Vi bör bli mindre respektlösa, och föreningarna bör själva bjuda in lämpliga personer.

Utredningsgruppens förslag

Ett förslag från utredningsgruppen angående förbundets organisation och arbetsformer lades fram på årsstäm-

man i Tidaholm. Där framhölls höstmötens betydelse för fördjupad diskussion. Årsstämman kan utvecklas genom till exempel seminarier och inspirerande föredrag. Bildandet av hembygds-kretsar ska uppmuntras. Kommittéer kan tillsättas för speciella frågor och kommunikationsstrategier förbättras och fördjupas.

Utredningsgruppen hade skickat ut en enkät om dessa frågor och 25 % av föreningarna hade svarat på den. Svaren var dock entydiga när det gällde uppskattningen av höstmötena. I enkäten kunde föreningarna peka på behov och förväntningar. Det kunde gälla till exempel arkivering och kontakt med skolor. Kurser i arkivkunskap har i höst anordnats på flera platser av förbundets studiekommitté.

Diskussion och idéer

Efter kaffeservering med smörgåsar och kaka var det så dags för diskussion. Den kom att röra sig kring rekrytering och hur man når nya medlemmar, speciellt kontakter med barn och ungdom.

I Bjärke har man hembygdsresor för elever i årskurs 3. I Lena – Bergstena gör man en kolmila och inbjuder skolklasser, som också får kolbullar. Svältornas Fornminnesförening inbjuder skolklasser till en heldag med aktiviteter och elever i skolan i Asklanda fick också föreningens jubileumsbok om bygden som gåva vid skolans julfest 2011. I Essunga och Norra Vånga sitter tomten i hembygdsstugan vid jul och tar emot barnen. I Järpås engagerades gymnasieelever för inspelningar och intervjuer av äldre personer.

Som avslutning citerade Eva Bergström Hyenstrand kulturministern, som framhåller att barn och ungdom ska få tillgång till kultur. Vilka vägar kan man gå? Barn fångas av vad man kan göra med händerna. Hantverk är viktigt, och där kan också kulturer mötas.

Höstmöte i Daretorp

I Daretorp har man sedan 1990-talet haft ungdoms- och fritidsverksamhet i föreningen, vilket man tycker sig få belöning för nu genom att unga familjer flyttar tillbaka. Skaffa en motor och låt ungdomarna vara med och reparera den – de kommer! Aktiviteter och föremål måste ha anknytning till människorna för att de ska känna sig lockade. Ta vara på så många aktiviteter som möjligt, för styrkan ligger hos människorna.

Det är dock fel att bara fokusera på barn och ungdomar, eftersom alla åldrar är viktiga. Ta vara på vad gamla människor har att berätta, innan det är för sent! Genom kommittéer kan fler i föreningarna göras delaktiga. Kanske kan man för intresserade medlemmar anordna en tvådagarsträff, till exempel på en folkhögskola, genom hembygdsförbundet.

Höstmötet i Surteby

Beträffande förbundets organisation ansågs, att årsstämman är bra som den är. Utredningsgruppens enkät

Eva bergström Hyenstrand presenterade bland annat Eva Löfgrens rapport.

var för svår att svara på och tiden var för kort. Samarbeta är bra från skola till pensionärsföreningar.

En hembygdsförening engagerar sig i sportlovsaktiviteter, vilket skapar kontakter med barn och ungdom. Man kan ha matlagning med barn, som får bjuda på maten vid en aktivitet.

Hembygdsföreningar kan hälsa på hos varandra, kanske ha en buss och åka runt.

En tidning ger många medlemmar, men praktisk hjälp med lay-out behövs.

Höstmötet i Odensåker

Ullervad - Leksbergs hbf anordnar spökvandringar som har blivit mycket populära.

Samma förening kommer att anordna en popkonsert på teatern, eftersom många medlemmar tillhör en generation som gillar popmusik.

Man kan i samarbete med skolan tillverka leksaker från äldre tider, till exempel käpphästar.

Låt barn göra ett antal enkla sysslor såsom att hugga ved, vilket de tyckte var väldigt roligt.

Bjud in en viss åldersgrupp, till exempel elever som gått i en viss skola. Det har man prövat med lyckat resultat i Ullervad – Leksberg.

Gör medlemmarna delaktiga som i Odensåker, där man har tio arbetsgrupper med olika ansvarsområden. Ta väl hand om nya medlemmar, undvik att ställa krav på dem.

Ordna välkomsträffar för nyinflyttade, där de också kan få erbjudanden i form av till exempel fri entré till föreningens evenemang.

Erfarenheterna från höstträffarna är väl värda att bearbetas vidare. En kulturarvsdag den 20 oktober på Tångahed med flera aktörer kommer att handla om samverkan och nytänkande och företagsamma föreningar. Det finns mycket kreativitet i hembygdsrörelsen!

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Brunnegård*

När separatorn var ny

I min fars gamla tidningsurklipp har jag hittat följande:

Separatorn har ju nu tillryggalagt ett par år över halvsekle. Det var nämligen hösten 1878 som dr. G de Laval demonstrerade sin nya mjölkskumningsmaskin. Men naturligtvis dröjde det åtskilliga år innan den dels blev fulländad dels innan man vågade sig på att använda den. Hur den nya uppfinningen bedömdes av samtiden framgår av ett uttalande, som dåvarande förste läraren vid Sämsholms Lantbruksskola i Älvsborgs län, hr. C. Smedberg gjorde i ett föredrag hållet på skilda platser i södra Västergötland 1881.

Efter en grundlig beskrivning av dåtida skumningsmetoder, särskilt den så kallade ismetoden även kallad Swartzska metoden efter sin uppfinnare, godsägare J. G. Swartz på Hovgården i Östergötland yttrade talaren.¹

- På sista tiden har uppfunnits en ny metod, medelst vilken man på mekanisk väg genom centrifugalkraftens användande kan skilja grädden från mjölken omedelbart efter mjölkningen. De maskiner som användes enligt denna metod, äro av 2:e slag, nämligen centrifuger och separatorer. Av dessa kommer säkerligen uppfinningen av ingenjören G. de Laval från Filipstad att vinna största spridningen, dels emedan denna maskin är billigare, kräver mindre utrymme och dragkraft, samt arbetar utan avbrott, under det att centrifugen måste stannas för att avtappa skummjölken, sedan grädden blivit avskild ur den islagna mjölmängden. Även avskiljer separatorn grädden mycket fullkomligare än centrifugen. Centrifugen kräver i allmänhet en hastighet av 1.000 slag i minuten och separatorn 7–8.000. Av centrifuger finns flera storlekar; den stora rymmer cirka 200 liter och kostar bortåt 2.000 kronor, den lilla hälften så mycket. Separatorn förbrukar pr timme 260–270 liter och däröver samt kostar cirka 350 kr. Genom verkställda försök såväl inom landet som i utlandet har det visat sig, att separeringen försiggår lättare, om mjölken, förrän den kommer i separatorn, uppvärms till cirka 40 grader, då i skummjölken endast kvarstannar 0,132 procent fett.

Vid Ulltuna hava jämförande försök blivit anställda mellan ismetoden och användandet av separatorn, vilka utfallit så att vid den förra åtgått i medeltal 5,29 kannor mjölk till varje skålpund smör, men vid den senare endast 4,36 kannor, sålunda en inbesparing av 17,5 procent sötmjök vid användandet av separatorn. Smöret som tillverkades av separerad grädde har varit av lika god beskaffenhet som vanligt smör, då däremot skum-

Separatorn. Den här separatorn finns i Kinna Hembygdsförenings samlingar.

mjölken blivit sämre, varför en magrare ost därav erhålles. Som man dock i allmänhet fäster största vikten vid att få fettet så fullständigt avskilt ur mjölken som möjligt och skumostberedningen endast är av underordnad betydelse, så är det otvivelaktigt, att dessa maskiner kommer att vinna allt mera spridning och säkerligen kunna rekommenderas på de ställen, där man ej kan anskaffa tillräcklig mängd is eller där dragkraften ej blir alltför dyr till följd av att ångmaskin finnes på stället förut för annat ändamål, eller vattenfall finnas. Separatorn kan drivas även med hästkraft men arbetar jämnare och säkrare, om ång- eller vattenkraft därtill användes.

K. G. J.²

Fotnot

¹ Ur Södra Älfsborgs Läns Hushållningssällskaps årsberättelse 1881.

² K G J Står för min far Karl Gottfrid Johansson. Han var en mycket flitig skribent och i texten här under återger jag en del av en text som jag skrev med anknytning till Tankelänken.

Karl-Erik Lerbo
Kinna

När hembygden ömsar skinn

Sedan andra världskriget har förändringarnas vind svept fram även över Västergötlands bygder och människor. På vissa orter och platser har förändringen varit drastisk, på andra mer skon-sam. Hänger känslan av hemma och hembygd med, när hembygden ömsar skinn?

Jag kommer här att diskutera frågan med utgångspunkt från utvecklingen i Fristad, men på många andra orter i Västergöt-land har förändringarna varit lik-artade.

Jag har bott 43 år i Fristad, men på denna förhållandevis korta tid har stora förändringar skett.. I centrum revs många byggnader på 1970-talet, och det byggdes nya affärer, ny mis-sionskyrka, nytt äldreboende och bibliotek samt ny vårdcentral. Folkhögskolans centrala byggnad har rivits, och en ny modern envåningsbygg-nad har uppförts. Industrier har utvecklats och breder nu ut sig över ett stort område nära centrum. Nya vil-laområden har kommit till, exempelvis vid Asklanda och Sik och förändrat hela landskapsbilden. Uppräk-ningen av förändringar kunde fortsätta. Men samtidigt är många byggnader opåverkade sedan tiden jag kom till Fristad. Gamla bostadshus, Skyddskläders industri-byggnad och stationshuset ger fortfarande karaktär åt centrum, liksom järnvägen, Stora vägen och fyrvägs-korsningen i centrum, numera rondell. Att mycket inte har förändrats i Fristads karaktär har säkert varit viktigt för känslan att Fristad är hemma för oss som bor här.

Men förändringar behöver inte innebära svårigheter att bevara identiteten. Ett fotbollslag som Elfsborg är ett exempel på detta. Den gulsvarta fotbollsdräkten är densamma genom tiderna och står för kontinuitet, men spelarna i laget har bytts ut många gånger. I laget har det kunnat ingå spelare från andra länder, och några har inte kunnat tala svenska bra. Ändå kan Elfsborg vara hemmalaget, Västergötlands lag. Något av samma identifieringsfenomen gäller Fristad, Utseendet, dräk-ten, känner jag igen, men människorna kommer och går. Somliga har kommit långt bortifrån och talar inte västgötamål, men när man bosätter sig i Fristad blir man Fristadbo och ingår i gruppen ”vi Fristadbor”.

Motiv från Fristad. I Fristad centrum blandas hus från 1800- och 1900-talet. Från vänster ett av de äldsta husen byggt av skolläraren Per Widell, därefter ett funkishus, därefter kopparslagarens hus och längst bort bankhuset.

Ur den stora gruppen utkristalliseras sedan en min-dre grupp, som står mig närmare. Det är människor som jag hälsar på, samarbetar med och umgås med, en grupp som betyder mycket för känslan att Fristad är hemma.

Under människans historia har det varit viktigt att ingå i en grupp. Den egna gruppen har betytt skydd, föda, fortplantning och överlevnad. I dag fyller min egen lilla grupp andra funktioner, men den är viktig för känslan av att jag har rötter i Fristad.

Konsekvenser av förändringar

Jag har berört att oförändrade förhållanden i Fristad har betydelse för känslan att Fristad är hemma. Men också förändringar kan ha betydelse och förstärka hemkänslan, om de är positiva. Vi vill ju ha nya moderna bostäder och bra service. Vi vill inte att skolor och bensinstationer ska läggas ner. Vi vill ha goda kommunikationer. Vi vill att arbetstillfällena ska finnas kvar och helst utökas. Vi vill ha det moderna livets bekvämligheter i Fristad. Vem vill bo i en håla, där tiden står stilla och inga förändringar sker?

När jag ser de förändringar som skett under åren jag bott i Fristad, finner jag dem vara just goda förändringar. Det är bra att bo i Fristad.

Men förändringar kan också vara svåra att acceptera. Okänsligt dragna vägar och närgångna vindkraftverk kan vålla motstånd. En enda upplevd negativ för-

ändring kan försvåra hemmakänslan och skapa tanken på att flytta. I Fristad har vi som tur är inte drabbats av konflikter och strider kring förändringar.

Naturens betydelse

När jag kom till Fristad, frapperades jag av den omväxlande naturen. Här fanns berg och sjöar, barrskog och lövskog, ja, även en liten slätt från istiden vid Öresjö. Snart upptäckte jag också åkrar och jordbruksområden med bondgårdar.

Naturen betyder mycket för Fristads identitet, och människor söker sig också till olika naturområden. Jag ser ofta människor ströva i lövskogsområdena vid Mölarp och Kröklings hage, men även Ärtingen och Öresjö lockar till naturupplevelser.

Naturen förändras hela tiden men ger samtidigt en känsla av tidlöshet, och man känner sig hemma i naturen. Vi svenskar verkar ju allmänt vara ett naturälskande folk. Vår sena urbanisering har gett oss många rötter till natur och landsbygd. Många människor flyttar också från staden till landsbygden för att komma nära naturen och avstår samtidigt från bekväm service på nära håll. I naturen i Fristad kan vi tanka hemmakänsla och trygghet mitt i alla förändringar.

Fristad förr och nu

Fristad förr och nu är ett tema i min framställning. En

plats där man särskilt kan uppleva tidens gång är kyrkogården i Fristad. När jag vandrar där och tittar på gravstenar, går tankarna tillbaka genom decennierna. De flesta som vilar på kyrkogården har bott i Fristad, och Fristad har varit hemma för var och en. Vad som varit värdefullt för deras uppfattning om Fristad vet jag inte, och känslan för Fristad har säkert varit olika stark för dem. Alla har inte samma behov av starka rötter och förankring i bygden. Men jag har det gemensamt med alla som levat och bott här genom tiderna, att vi har alla haft vårt hem i Fristad och kanske haft familj, släkt och vänner här. Sedan må Fristad ha sett annorlunda ut förr i tiden, men det var likafullt Fristad som var hemorten och kanske hembygden. Utan alla dessa människor hade vi kanske inte haft Fristad som hembygd.

Så talar gravarna om förändring, om livets korthet men också om gemenskap, för vi har bott på samma plats. På kyrkogården får alla förändringar ett stänk av vemod, men vi får acceptera, att förändringar sker hela tiden. Fristad har många gånger ömsat skinn och kommer att ömsa skinn även i framtiden, men vi vet inte hur. Alla får vi leva i nuet och leva i dagens Fristad, i hembygden som den ser ut nu, och kanske kan vi bidra till att den förändras i positiv riktning.

*Gunnar Boman
Fristad*

När finska krigsbarn kom till Sverige

Tillsammans med min lillebror Torsti har jag just sagt farväl till övriga familjen, mor och tre syskon på stationen i finska Viborg. Pappa tjänstgjorde som polis under kriget.

Tågets gälla ångvissla förkunnade avgången mot ett land som hette Sverige. Vår äldste bror cyklade bredvid tåget där spåren löpte parallellt med vägen. Han vinkade på oss så länge han såg oss, och vi försvann mot okända öden.

Vi var utrustade med en liten resväska, där vi hade det lilla vi ägde för färden. Vi hade också adresslappar om halsen med våra namn och vart vi skulle. Själv hatade jag lappen, påminde om ett postkoll. Hade den mest under tröjan, men fick ofta skäll för det, den skulle synas. Torstis lapp blev under resans gång allt rundare eftersom han tuggade på den. Innan avfärden hade jag lovat mor att ta hand om lillbrorsan och att vi skulle vara tillsammans.

Finska krigsbarn. Vid ankomsten till Vårgårda blev vi fotograferade.

I karantän

Själva resan har jag inte några minnen kvar av, allt är liksom borta. Troligast är väl ändå att vi åkte tåg över Haparanda. Riksarkivet kan heller inte bekräfta

Lekkamrater. I Sverige fick vi nya lekkamrater.

hur resan gick. Jag minns i alla fall att vi hamnade i Stockholm och var i karantän där. Från fönstren såg vi Kungstornen på Kungsgatan och vi såg till och med kungen i vagn vid en parad. Ja, man berättade att det var Sveriges konung.

En inte så angenäm händelse hände en dag då vi satt och åt vid långbord. Jag reste mig för att gå till toan. Men den svenska lottan motade mig tillbaka till min plats. Jag försökte förklara, men fick senare veta, att jag skulle äta upp maten först. Så det gick som det gick, överskottet rann ut i byxorna till munterhet för de andra barnen. Fy, vad jag skämdes! Till råga på allt fick jag hämta trasor och själv torka upp efter mig. Fick också torra byxor så småningom.

I Vårgårda

Nästa pärs hände vid Vårgårda station dit vi kom med tåg. Där blev vi också fotograferade tillsammans med 20 andra barn som skulle till olika Sverige hem.

Vi visste inte riktigt vad som skulle hända, men plötsligt hörde jag Torsti gallskrika ute. Jag rusade ut och såg en tant dra iväg med bror min. Mindes vad jag lovat mor och rusade dit och slog armarna om Torsti och skrek att jag lovat mor att vi skulle vara tillsammans. De kunde inte skilja oss åt.

Jag tror att de ringde till Lilla Sjötorp, dit en pojke skulle, men nu var det två, dom tog oss båda. Många syskon hamnade på olika orter och en del fann inte varandra förrän efter många år, så vi hade väl tur i alla fall.

Äntligen framme

Sedan kom vi till Ornunga-Asklanda, till en gård varifrån vi skulle åka vidare. Det var hos Sven Persson på Berget, om jag minns rätt. Vi var några finnar som kom hit samtidigt, Reio, Pekka, Raimo, Arvo, Sanni och Maja-Lisa, men hon kanske kom senare. De hade ett par grabbar på Sällershög också och några till i Asklanda.

Storebror bjuder lillebror på en åktur.

En tant, Rut, och en farbror, Anders, hämtade oss på cykel och vi åkte några kilometer till en gård vid en fin sjö. Gården hette Lilla Sjötorp. Det var underligt att komma hit. Vi förstod ingenting och så såg vi två nyfikna barn som stod och tittade på oss vid ladugårdsknuten. Vi lärde oss svenska ganska fort för vi hörde ju inget annat.

En dag när vi var ute hörde vi flygmaskiner och rusade in och kröp in under sängarna. Snart skulle det smälla, men det kom ingen explosion, utan det blev tyst. Det klarnade så småningom och vi fick lära oss att här bombade man inte som i Tiehaara i Finland (Vi-borg) det var ju fred i Sverige.

Lekkamrater

I Sjötorp blev vi lekkamrater i Sture och Inga och vi kom bra överens. Vi lekte i deras grusgrop, badade i sjön som låg nära, men så småningom fick vi också göra lite nytta. På en gård finns ju allehanda saker att göra.

Började också skolan året därpå 1943 hos Sara, en syster till Eva och Anders Edvardsson, som våra svenska föräldrar hette. Sara var lärare i Råbo skola utanför Floda i Skallsjö Skogar. Så småningom flyttade vi hem igen till Ornunga och hon hade skolan där.

Vi, Torsti och jag, hade det bra i Sjötorp på alla sätt. Vi behövde inte gå och vara hungriga, inte heller äta frusna potatisar eller agnegröt, utan mat som var lagad med kärlek. De var alltid snälla mot oss. Så stryk fick

vi aldrig fast vi kanske skulle behövt det någon gång.

Kontakt med mamma

Vi höll kontakt per brev med hemmet i Finland, men så mycket minne av dem har jag inte. Ibland var vissa rader svårtade så man visste inte vad mor skrivet. Breven var ju kollade och översatta.

Mor berättade vid ett tillfälle när hon skulle tända i kaminen kom en stor ångest och saknad över henne. Hon saknade oss och ropade våra namn i sin förtvivlan. I de dagarna var det säkert många föräldrar som saknade sina barn och undrade nog om de gjort rätt.

En gång för 20 år sedan då jag hälsade på mor hemma i Finland konstaterade hon att hon förlorat två av sina söner, och hon hade väl rätt.

Min lillebror Torsti var 1942 bara tre år och har väl knappast några minnen av dessa händelser.

Fundering

Skall inte gå in på om det var rätt eller fel att sända barn till främmande land, men hur man än ser på det var det ju individer på båda sidor som for illa. Många har inte kunnat få ordning på sina liv. Visst har det funnits mörka dagar även i mitt liv, men tänker inte så ofta på det. Det finns mycket att berätta, men sätter nu punkt här.

Lite bakgrundsfakta om finska krigsbarn

Om man vill veta lite bakgrundsfakta om de finska krigsbarnen kan man läsa på Nationalencyklopedins hemsida www.ne.se eller i boken *Kappsäcksresan* av Sirikka-Liisa Westergård.

Cirka 70.000 finska barn upp till 14-års ålder evakuerades från Finland till i första hand Sverige. Den här barnomflyttningen har kallats den största barnomflyttningen i världshistorien. Förflyttningen skedde ofta under svåra förhållanden.

De finska krigsbarnen placerades över hela Sverige. De flesta återvände efter kriget till Finland, men drygt 15.000 stannade kvar i Sverige för alltid. År 1946 hade cirka 1.400 barn adopterats och cirka 4.000 placerats i fosterhem.,

Källa:

Nationalencyklopedins hemsida www.ne.se

Hälsar också alla Asklanda- och Ornungabor som gjorde livet på den tiden gott att leva.

Text Pertti Kiviniemi

Bilderna är från Perttis privata fotoalbum

Vårgårda månadsmarknad

Sistlidne tisdag hade liten tillförsel af kreatur och landtmannaprodukter, skrifves till E.N. Som väglaget var dåligt var också de marknadsbesökandes antal jämförelsevis litet. Följande priser af kreatur antecknades: kor i kalfställning 100-160 kr., sinkor 40-65 kr., kvigor 90-130 kr., tjurar 90-265 kr., slaktfeta djur 80-130 kr., spädkalvar 7-10 kr., får 12-18 kr.

och gödkalvar 45-50 öre kg. lefvande vikt. Hästaffärens voro obetydliga. Af spädgrisar var liten tillförsel och såldes dessa till höga priser; månadsgamla grisar 7-8 kr. 5-6 veckors 9-11 kr., högre priser för äldre, allt efter storlek och beskaffenhet, Råg betingade 18-19 kr, hafre 10-11 kr. och potatis 5:75-6 kr. allt pr tunna.

Elfsborgs Nyheter den 15 januari 1912

Viktiga nyheter

Ovanstående artikel var införd i Elfsborgs Nyheter, som gavs ut i Alingsås. För bönderna i området var marknadspriserna viktig information. De flesta tätorter hade månadsmarknader.

Marknaden började tidigt på morgonen och det gällde att komma i tid. Färden till marknadsorten gick med hästskjuts och kunde ta några timmar.

Från 1940-talet minns jag slaktdjursbilen som kom från slakteriet i Skara. Den kom på en bestämd veckodag och klockslag. Då var smågrisnoteringen i lokal-tidning intressant och där kunde man också läsa om dagspriserna på andra slaktdjur och dagspriset på ägg. Äggpriset var det som handlaren betalade till bonden.

Text Leif Brunegård

Bild Börje Brorson

40 år sedan Varv fick ett miljövänligt kapell

Kyrkornas förste miljöpartist, Franciskus, skulle ha gillat detta exempel på kyrklig återanvändning. Det är Espa-Lars gamla potatiskällare som för 40 år sedan förvandlades till ett kapell i naturälskaren Franciskus anda. Och som alltid i miljöpartistiska sammanhang så finns där även ett kvinnligt språkrör – Sankta Clara.

Om ni som jag sov ibland på lektionerna så skall jag berätta att Franciskus var en berömd hålligångare i Assisis innekreter i tidigt 1200-tal. Han drömde om en framtid som riddare men under en lång tid i krigsfångenskap blev

Storslaget. Så här stilig kan Franciskanernas kyrka i Skara ha varit.

han omvänd och skapade så småningom Franciskanerorden. Den kallades tiggardorden och kännetecknades av enkelhet, men den kyrka som orden byggde just norr om Skara redan 1242 var faktiskt rena katedralen jämfört med Espa-Lars källare. I källaren till Veterinärmedicinska museet kan man se en modell av kyrkan, men förmodligen har den varit ännu finare i verkligheten.

Varvs fattigtå

Det här kapellet ligger på den forna fattigtå i Varv, på Varvsbergets sluttning inte så långt från kyrkan, den vackra vägvisaren Granne Påle och monumentet över slaget

vid Gestilren. Slaget stod förmodligen inte här i Varv mellan Falköping och Tidaholm, men monumentet är stiligt.

Uppe i bergsslutningen låg fattigstugan ända fram till 1950-talet. Nu finns bara Espa-Lars källare kvar, förvandlad till en minikycka. Men hela backen är blommande kyrka, helt i S:t Claras anda. Hon var också ett överklassbarn men medan Franciskus gärna predikade för fåglarna ömmade Clara för blommorna. S:ta Clara bildade en kvinnlig avdelning av klosterorden, Klarissorna, men några sådana fanns aldrig i våra trakter vad jag vet.

40 år sedan

Det var 1972 som kyrkoherde Åke Levenstam och hans fru Karin förvandlade källaren till ett Franciskanerkapell med hjälp av kyrkans ungdom. Hela bygden ställde upp, och detta har blivit en vägkycka för både organiserade andliga träffar och privata raster för att stressa av. En plats att gå ned i varv på, bland blommor och andliga budskap.

En miljövänlig plats helt i tidens anda. Men också i Franciskus och Claras. Var passar en klosterorden som hyllar enkelhet och fattigdom bättre än på socknens gamla tå där fattigfolket brukade fösas samman.

Miljövänligt. Hela backen nedanför kapellet stämmer till andakt.

Hans Menzing

Sven Johansson

en mångsidig man från Tostared

Vi har fått en trevlig och intressant intervju med Sven Johansson, Kulla i Tostared. En mångsidig man precis som sin far, Josef och sina bröder Hugo, Nils och David. De har varit lite som uppfinnare och mycket tekniskt lagda. Deras far gjorde radioapparater, byggde kameror och provade att bygga flera instrument.

Hela familjen var musikalisk och när de sjöng för mycket gick mor Selma ut i ladugården. Förutom fyra bröder fanns det två systrar i familjen, Anna och Alice. De kivades mycket och bröderna var fulla av bus.

På 1940-talet startades kyrkorgelfabriken i Tostared, en av de fabriker som finns i Sverige idag, far Josef och de fyra bröderna var alla med i orgelbyggandet. Brodern Nils, var pipmakare, Hugo var pianotekniker och urmakare, David byggde orglar och Sven blev chef för fabriken på 50-talet. Då var den stora nyheten i världen mekaniska orglar. Under den tiden åkte Sven till Holland för att gå i lära hos den väl ansedda orgelfabriken i Flenstrop. De mekaniska orglarna var ett enormt uppsving för verksamheten på 60-talet.

En ny verkstad byggdes och i den har man fortfarande sitt företag med 9 anställda. Alla delar i orglarna görs för hand. Piporna gjuts i tenn /koppar, träpipor görs av furuträd och av mahogny, odlad i Afrika.

Idag är det sonen Thore som tagit över chefskapet efter sin far, men Sven är ute i verkstaden några timmar varje dag. Det är hans bästa medicin sedan hans fru Majken dog för några år sedan.

Lång byggtid

Det tar cirka ett år att bygga en orgel i verkstaden och sedan två månader att på plats bygga upp den och stämma den. Vart 10: år ska en orgel rengöras och stämmas. Den största orgel de har byggt finns i Mariestads domkyrka. Strax efter installeringen slog åskan ner i orgeln. Tur i oturen att det slog ut datorautomatiken så felet var lätt åtgärdat. Tostareds orgelfabrik har orderböcker fram till 2016. På 2000-talet kom barockinspirerade orglar tillbaka. Sven älskar klangen i dessa orglar.

Tycke uppstod

För många år sedan byggde de en ny orgel i Svarträ kyrka där Svens sedermera fru Majken var organist och lärare. Det fattade tycke för varandra och fick 50 fina år tillsammans. De fick 4 barn. Sven känner att fabriken är i goda händer när ett av barnen, Thore har tagit över verksamheten.

År 1965 startades en föräldraförening, den tillkom

Sven Johansson.

då det saknades skola för eleverna. Det byggdes en samlingslokal, folk ställde upp ideellt både med materiel och som arbetare. Där bedrevs privatskola i flera år. Idag ägs Sockengården av en byggnadsförening som i sin tur ägs av alla sockenbor.

Kyrkan har varit ett annat av Svens stora intresse. Han satt 20 år i kyrkorådet och tillbringade 55 år i kyrkokören, där fru Majken var organist. Intresset för hembygden resulterade i att hembygdsförening startade, i 35 år var han ordförande. Föreningen fick en ryggåsstuga som stod på ofri grund, den plockades ner, renoverades sparsamt. Idag firas det midsommar vid stugan och man har friluftsgudstjänster där. I föreningen drev Sven frågan om man inte borde ge ut en bok. En grupp bildades. De träffades två gånger i månaden och till sist kom boken ut, med historier och berättelser, hela Tostared blev kartlagt och dokumenterat med många bilder därtill. Det tog 20 år att färdigställa den och utgivningsåret var år 2000.

Ett annat intresse har varit foto och han framkallade sina bilder själv. Sven har deltagit i många intervjuer genom åren. En gång fick han frågan om det fanns några original i Tostared. Svaret blev "Vi är original allihop - Det finns inga kopior i Tostared".

*Text Lena Johansson och Ingrid Zackrisson
Tostared*

Foto Ingrid Zackrisson

Almnäs. Var det här som Cajsa Warg lade grunden till sitt stora kunnande om matlagning?

Idag skulle Cajsa varit TV-stjärna

Idag skulle hon ha varit en TV-stjärna som lett mot oss över maten i rader av program. Nu levde Cajsa Varg på 1700-talet och fick nöja sig med att toppa bokförsäljningen med sin klassiker Hjelpreda i Hushållningen för Unga Fruentimber. 1822 kom fjortonde upplagan ut, vem slår det rekordet?

Däremot sa och skrev hon aldrig Man tager vad man haver, Cajsa var alltför kräsen för det och hon tjänade i hushåll där det fanns resurser. Och enligt en enviss tradition i bygden skall Cajsa Warg ha arbetat uppåt tio år på Almnäs söder om Hjo och lärt om matlagning på denna rika gård.

Tolv rätter

Där skall hon ha varit i tjänst hos generalen och greven Wolter Reinhold Stackelberg, en man som var känd både som gourmand och gourmet, d v s både storätare och finsmakare. Det påstås att det aldrig förekom mindre än tolv rätter vid hans middagsbord. Det gjorde att han med tiden blev tämligen fet. Trots det levde han tills han blev 96 år.

Cajsa Warg hade alltså rika tillfällen att öva upp sig på finare matlagning, kanske ofta på vilt eftersom tillgången på vilt skall ha varit ett skäl till att generalen sökte sig till Almnäs. Om uppgifterna stämmer skulle Cajsa ha arbetat på Almnäs under 1740-talet. När hon 1755 gav ut sin senare så berömda kokbok arbetade hos sin släkting Catharina och hennes man, statssekreteraren och friherren Leonard Klinckowström i Stockholm

eller på Löfsta. Då var Cajsa 52 år och hade tjänstgjort större delen av sitt liv som hushållerska.

Ändå var hon av fin familj, hennes mormor var adlig rentav, och kanske det var problemet. Pappa dog tidigt och Cajsa kunde inte förses med hemgift. Så bland brukspatronerna var hon ointressant, och hon kunde förstås inte gifta sig med en smed, bonde eller skrivare. Inte en flicka av god familj.

Gjorde allt själv

Så hon tvingades försörja sig som husföreståndarinna, och som sådan var hon förmodligen en pärla. När familjen där hon tjänade bodde på landet så gjordes det mesta hemma, så Cajsa berättar rentav hur hon tillverkat bläcket hon använder när hon skriver sin bok. Där finns också mängder av andra tips på saker en kvinna bara måste kunna klara på ett gods. Boken såldes bra och när Cajsa dog 1769 efterlämnade hon en nätt förmögenhet. Å andra sidan idag skulle hon nog varit stormrik, hennes bok i förstaupplaga är värd stora pengar bland samlare.

På Almnäs kan man dessvärre inte finna några spår efter henne. Allt är ombyggt. Och ärligt talat vet man inte mycket om Cajsa heller. Till exempel varför hon av eftervärlden kallas Cajsa. På gravstenen heter hon Kajsa och själv skrev hon sig alltid Christina.

Men hon visste massor om mat, den saken är klar.

Hans Menzing

Konsert hyllade Johan i Nordgården

Johan Alfred Pettersson från Ornunga.

En tisdagskväll i augusti var det en konsert på Stommens Loge i Ornunga. Det var de västgötska riksspelmännen Mikael Pettersson och Jenny Gustafsson som med denna konsert ville hedra 160-års jubileet för en av Västergötlands mest betydelsefulla spelmän, Johan Albert Pettersson från Nordgården i Ornunga. En grupp spelmän från Bjärke Spelmanslag medverkade också i konserten.

Om någon Ornungabo i början av 1900-talet fått höra vilken duktig spelman Johan i Nordgården är, hade de inte trott sina öron. För dem var Johan Albert ett original. Hans gård var inte bland de bäst skötta i trakten, men han hade rykte om sig att vara duktig jägare och fiskare, men man visste också att han spelade fiol. Nu höjs Johans musik till skyarna av nutida spelmän.

Tretton låtar upptecknade

Hans musik förevigades i storverket "Svenska Låtar" som skrevs av Nils och Olof Andersson i början av 1900-talet. I spelmansmiljöer är Ornungalåtarna kända långt utanför Västergötlands gränser och något som de flesta västgötaspelmän har på repertoaren. Mikael har gjort omfattande forskning kring spelmännens liv och musik, så konserten kom att bjuda på mer än bara mu-

Konserten på logen i Ornunga blev en musikalisk fest.

sik. Jenny och Mikael byttes om att presentera Johan Albert. Det handlade bland annat om släkttavlan, om att hans mor inspirerat honom, att han under en period var verksam i Norge, men också om att han hade en av sina förebilder i en spelman som hette Öst och som bodde på Östergården i Asklanda.

Två akter

Detta blev en festlig konsert med massor av fin musik i personliga tolkningar. Vid några tillfällen var också Bjärke Spelmanslag med Nina Ytterdal i spetsen, med uppe på podiet.

I pausen serverade en grupp damer från Fornminnesföreningen en härlig fika med både bredda smörgåsar och kakor.

Efter konserten inbjöd Jenny och Mikael till mer musik uppe på Museigården. Hit kom både spelmän och intresserade Ortsbor och här fortsatte musicerandet både inom- och utomhus till långt fram på småtimmarna.

Jobbar tillsammans

Mikael bor i Töreboda och livnär sig som pedagog och musiker, han har också komponerat ett stort antal låtar. Jenny kommer från Gingri utanför Borås, men bor efter musikstudier i Trondheim där hon jobbar som frilansmusiker och pedagog. De har båda jobbat mycket med insamling, dokumentation och utläring av traditionsmusik från Västergötland.

Arrangörer var Svältornas Fornminnesförening tillsammans med Föreningen TRAD och Vuxenskolan.

Leif Brunnegård

Prästen i Åsle har eget mjölkabord

Om man frågar en skaraborgare om han känner Mats Löwing är det inte säkert att man får ett snabbt svar, men frågar man samme skaraborgare om han känner Prästen i Åsle, då kommer ofta ett leende över ansiktet och så kommer svaret, Jo, honom har jag hört flera gånger. Men vem är han egentligen denne kanske lite annorlunda präst?

Bor i prästgården

Mats Löwing och jag sitter vid bordet inne i salen i den gamla prästgården från slutet av 1700-talet. Jag ställer frågor och Mats svarar.

Ibland är jag nog besvärlig, för då dröjer han lite med svaret. Mats berättar att kyrkoherden i Åsle utnämndes till prost någon gång på 1790-talet och då tyckte väl församlingsborna att prosten skulle bo lite mer ståndsmässigt. Idag är det inte självklart att prästen bor i en prästgård, många prästgårdar har försvunnit eller blivit församlingshem. Mats Löwing kom till Åsle 1985 efter att ha haft sin första prästtjänst i Ulricehamn. Han bor i prästgården tillsammans med sin fru Irené och barnen Hanna, Matilda och Johan.

Söndagsskolan grunden

Mats föddes 1958 i Acklinga socken strax utanför Tidaholm. Pappan var trädgårdsarbetare och mamman jobbade periodvis på en syfabrik. Jag hade en mycket fin uppväxt, berättar Mats. Jag fick gå i söndagsskolan i kyrkan och det jag fick höra om och lära mig tyckte jag var jättespännande. Jag var inte så värst gammal när jag började fundera på om jag skulle bli präst och jag minns, att när jag var i elvaårsåldern då kände jag helt klart att det var präst jag skulle bli. Den inriktningen följde mig under min skolgång, det fanns inget alternativ. Efter studentexamen blev det studier i Lund och den 22 februari 1984 prästvigdes jag. Biskop Helge

Mats Löwing, fotbollsspelare, kåsör, bilmek som hobby, men framför allt medmänniska och präst.

Profilen

Brattgård placerade mig som adjunkt i Ulricehamns pastorat. Året därpå sökte jag en tjänst som var delad mellan Slöta och Valstads pastorat. Efter pastoratsreformen i början av 90-talet blev min tjänst en delad tjänst mellan Falköpings och Tidaholms pastorat. Det kanske är lite märkligt att vara präst i två pastorat samtidigt.

Fotbollsspelare

Mats har alltid varit idrottsintresserad och främst är det fotbollen som gäller. Ända fram till han prästvigdes spelade han med i Ekedalens SK. En av de första dagarna i Ulricehamn frågade han tjejerna på pastorsexpeditionen om det fanns något fotbollslag som de kunde rekommendera. Det blev lite tyst, men så berättade en av tjejerna att hennes pojkar spelade i Timmele, så det blev Timmele även för Mats.

Jag kunde inte motstå att fråga Mats vad grabbarna i laget sa när den nye prästen ville vara med i fotbollslaget.

– Jag tänkte väl inte i dom banorna själv, men i efterhand har jag fått höra att de hade en del funderingar om man kan tröcka te prästen i en närkamp. Språkbruket kanske blev lite mildare också, men grabbarna upptäckte snabbt att jag kunde vara rätt tuff på planen, så jag kände mig som en i gänget.

Jag har hört talas om att fotbollsspelaren Löwing har blivit utvisad på en match så jag frågade om en präst verkligen kan bli utvisad?

– Jo, det har hänt en gång, ler Mats. Jag nöp till en motspelare lite i onödan och det såg domaren, så jag åkte ut. Men min motspelare tog det inte så allvarligt för han skröt med att han medverkade till att prästen blev utvisad,

Sejouren i Timmele blev kort och när Mats kom till Åsle var det självklart att han skulle tillbaka till moder-

klubben. Fast jag fick en del andra anbud också, berättar han lite stolt. Mats är inte bara aktiv fotbollsspelare i Ekedalens SK, sedan tolv år tillbaka är han också klubbordförande. Efter vår pratstund skall Mats åka med sitt lag till Grolanda på bortamatch och jag undrar om han har koll på hur många matcher han spelat.

– Jo, det är rätt många. Jag har spelat 437 A-lagsmatcher. Numera spelar jag i det vi förr kallade B-laget, men nu heter det utvecklingslaget och kvällens match är nummer 452 i den serien. Tänk att få vara med i ett utvecklingslag, det låter väl fint.

Mötesplatsen. Fram till 60-talet var mjölkbordet en given mötesplats. Här fanns gemenskap under många av dygnets timmar.

Mjölkbordet

Så kommer vi in på prästens mjölkbord och min fråga blir då varifrån Mats fick idén till detta, han är ju inte bondpojke.

- Som landsbygdspräst var jag inbjuden till en kursdag på Flämslätts stiftsgård där bland andra LRF var inblandade. Det handlade om den Goda Jorden och om Mötesplatser. Inom lantbruket hade man mer och mer upptäckt problemet med att jobba ensam. Att sitta ensam i traktorn timma efter timma upplevde många som ett stort problem.

I mitt anförande kom jag då in på hur annorlunda det var förr. Och så berättade jag om hur gubbarna körde ut mjölkflaskorna till mjölkbordet som man ofta hade gemensamt med en eller flera grannar. Där fick man sig en pratsund med grannen. Vi konstaterade att idag är det ont om mötesplatser. Efter att jag varit sommarpratör i Radio Skaraborg kom det brev där folk berättade om hur mjölkbordet förr i tiden var en träffpunkt i byn. Ungdomarna bestämde träff vid något mjölkbord fram på kvällen. Andra kom ihåg hur man som barn satt på mjölkbordet och skrev upp bilnummer i en anteckningsbok.

Så småningom ringde folk och ville att jag skulle komma ut till deras församlingshem eller bygdegård och berätta om det gamla mjölkbordet. Efter sådana besök kom det ofta brev med ännu fler minnen. Jag har en stor ICA-kasse full med goa berättelser jag fått.

Resväskan

På min fråga om resväskan är en fortsättning på mjölkbordet blir det ett nekande svar.

– När jag var ny här i Åsle blev jag inbjuden till hembygdsföreningen i Slöta. När jag funderade över vad jag skulle prata om kom idén om väskan med en massa saker som man känner igen och som kanske väcker både minnen och gemensamma upplevelser. Men väskan ställdes undan.

Nu har jag ju varit och pratat mjölkbord på många ställen och då och då händer det att jag får en ny inbjudan. Då har väskan kommit till heders igen och det tycker jag är roligt. Jag tror att vi har förbrått många gånger. Vi hinner inte stanna upp. Jag tror att det är viktigt att vi berättar för varandra om de små vardagliga händelserna. Jag märker ofta detta när jag pratar om sakerna i min väska.

En gammal Amazon
När jag frågar Mats hur det är med den gamla Amazonen, då flödar minnena. Mats berättar om sitt motorintresse som funnits med sedan 16-årsåldern och att han gärna mocklar med gamla bilar fortfarande. Det finns folk som tycker synd om min fru som bara får åka i gamla skrotbilar. En grannfru har lovat att när hon vinner på Bingolotto, då skall min fru få en ny bil av henne.

En gammal Amazon

Amazonen och jag blev väl lite rikskändisar när vi

Amazonen och jag blev väl lite rikskändisar när vi

Tack för i lördags! När jag skall fotografera Mats vid mjölkbordet stannar det en bil och i bilen sitter ett av lördagens fyra brudpar och vinkar och tackar sin vigsselförrättare för en fin högtid. Sånt här värmer säger Mats när paret susar vidare.

varit med i TV på bästa sändningstid, berättar Mats. Det gav många fina kontakter.

Amazonen och jag är faktiskt med i TV igen. Det är en reklamfilm om ost. Bilen krånglar naturligtvis och prästen går ut och lyfter på koffertluckan och där finns en verktygslåda och en ICA-kasse med Biskopsost. Jag väljer naturligtvis osten och sätter mig vid ett campingbord á la 60-tal med passande rutig duk och mumsar i mig en bit Biskopsost. Jag fick lov av Biskopen att ställa upp och arvodet går oavkortat till Svenska Kyrkans Internationella arbete, en dövskola i Etiopien. Det är otroligt vad 20 sekunder i TV ger genomslagskraft.

Avslutningsvis frågar jag Mats Löwing om det finns fler präster i stiftet som är aktiva fotbollsspelare, men

det tror han inte. Men för några år sedan var det en präst i Tidaholm som var målvakt. Vi har faktiskt haft ett prästfotbollslag i stiftet och vi utmanade andra stift. Men det är liksom några år sedan. Det finns många präster i stiftet som är aktiva idrottsmän och det är rätt många som kör Vasaloppet. Självt har jag kört tolv Vasalopp.

När jag sitter och lyssnar på Mats finns det så mycket positivt i hans berättelser. Ett av de finaste minnena kommer när han berättar om sin mamma som fick sluta sin jordevandring alldeles för tidigt. När en farbror hemma i byn fick höra om dödsfallet utbrast han: Nä inte hon! Man blev så glad bara man såg henne komma cyklande genom byn.

Leif Brunnegård

Kinds forskarklubb fyller 25 år

Att forska om sin hembygd och om släkten är ett intresse som delas av många.

Den 30 oktober 1987 samlades en grupp forskarentusiaster från Kind på Limmareds bibliotek för att diskutera bildandet av en förening. I Västergötlands Genealogiska Förening fanns Nils-Olof Olofsson och Kent Andersson, och VGF var en pådrivande kraft, när Kinds Forskarklubb kom till stånd.

Vid mötet i Limmared hälsade ordföranden i Limmareds Hembygdsförening Tomas Johansson välkommen. Kent Andersson framförde argument för att bilda en lokal förening i Kind. Han fick understöd av Olof Leandersson från Marks härads Släktforskarförening och Harald Filipson från Ulricehamns Forskarklubb. Så småningom fattades ett enhälligt beslut att bilda Norra Kinds Forskarklubb. År 1991 bytte föreningen namn till Kinds Forskarklubb.

Vid årsmöte i Långhem valdes Kent Andersson till ordförande för forskarklubben. Riktlinjer drogs upp för verksamheten och stadgar antogs så småningom. Kent Andersson och soldatforskaren Ingvar Hallqvist var ett par av dem som medverkade i detta arbete. Norra Kinds Forskarklubb skulle främja släkt- och hembygdsforskning i Kinds härad och genom kurser, föredragskvällar och utfärder skulle man öka medlemmarnas kunskaper om sin hembygd.

I detta syfte skulle man samverka med hembygdsföreningarna i området och med biblioteken i Svenljunga och Tranemo, något som gynnat både släktforskning och bibliotek. Forskarklubben har framfört önskemål om inköp av material för släktforskning, och ibland har också sådant material skänkts till biblioteken. I början var det mikrokort och mikrokortsläsare som gällde,

Utflykt. Medlemmar i Kinds Forskarklubb på besök i Lerbäcksbyn i Östra Frölunda en vårdag 2012.

men med teknikens utveckling har det blivit datorer, cd och abonnemang på släktforskartjänster. Föreningen har nu forskarhjälp på biblioteket några gånger varje vår och höst, och då får vem som helst komma med sina släktforskarfrågor. Kinds Forskarklubb samarbetar också med Studieförbundet Vuxenskolan, när det gäller program och kurser.

Kent Andersson var ordförande i tio år och efterträddes av Tomas Johansson, som i dag är föreningens kassör. Senare blev Erik Hökås ordförande, och i dag leds föreningen av Ingrid Eriksson, Svenljunga. Forskarklubben är ansluten till Sveriges Släktforskarförbund och samarbetar med släktforskarföreningarna i Borås, Mark och Ulricehamn.

Varje år utdelas diplom till någon förtjänt forskare. Första gången gick diplom till Alfhild Bergqvist, som forskat om Ryssnässläkten, och till Sven Slätteby. Tidningen Kindsforskaren började ges ut hösten 1989 med Kjerstin Olofsson, Viskafors, som redaktör. I re-

daktörsgruppen ingick Stig Rylander, Sven Strömquist och Ulla Hökås. Nuvarande redaktör för Kindsforskarer är Ulla Hökås.

Från början innehöll tidningen dokumentation och släktforskning. Vidare fanns det kulturartiklar från bygden och hembygdsföreningarna presenterade sina socknar. Tidningen är en viktig sammanhållande länk för föreningen. I den presenteras också programmet, som i höst bland annat innehåller en resa till Emigranternas Hus i Göteborg.

Ulla Hökås framhåller, att som släktforskare har man stor nytta och glädje av att vara med i en förening. Ju fler släktforskare man känner desto mer hjälp kan man få i genealogins snåriga marker. Man är ju sällan ensam om att forska om sin släkt och det är roligt och intressant att ”byta anor”. Särskilt stor nytta kan man

ha av dem som specialiserar sig på ett tema, till exempel soldatforskning. En fråga om var soldaten Per Andersson Kleman hörde hemma, resulterade i det spännande svaret att han hade bott på ett soldattorp bara ett par kilometer från den frågande ättlingens hem.

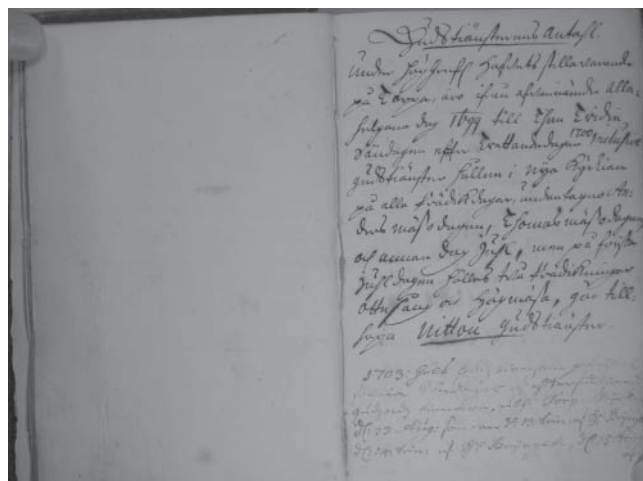
Den 7 oktober firade föreningen sitt jubileum på Torpa, och då presenterades det nyaste projektet, Torpa hovkyrkas memorialbok i digitalt format. Tidigare har föreningen 2003 gett ut ”Gamla gränsmärken runt Kinds härad”, skriven av Rune Holmberg, och år 1998 ”Bevingade ord och talesätt från Kinds härad”, redigerad av Kent Andersson.

Vid jubileet medverkade Elisabeth Rehnström från radions släktprogram. Vi gratulerar jubilarer!

Text Ann-Britt Boman

Foto Peter Hansson

Torpa hovkyrkas memorialbok blir digital

Torpa hovkyrkas memorialbok

Torpa stenhus är ett känt turistmål i Sjuhäradsbygden. Det är en gammal byggnad vars äldsta delar är från 1400-talet. Härifrån hämtade Gustav Vasa sin tredje hustru Katarina Stenbock, som han gifte sig med trots att hans föregående gemål var Katarinas moster.

Torpa ligger mycket vackert i en omgivning rik på sjöar inom Långhems socken i Tranemo kommun och Kinds härad. Närmaste städer är Ulricehamn och Borås. Ägare var från början släkten Stenbock, men sedan tidigt 1700-tal har egendomen ärvts flera gånger på kvinnosidan. Men den har aldrig sålts utan alltid gått i arv.

I det gamla stenhuset finns en nu för tiden mycket populär vigselkyrka, en kyrka som invigdes på Alla Helgons Dag, den 1 november 1699. I samband med

invigningen överlämnades en memorialbok till kyrkan, där prästerna skulle anteckna vad som tilldrog sig där: gudstjänster, barndop, vigslar, nattvardsgång. Det märkligaste med den här boken är kanske att den hela tiden gått i arv inom ägarfamiljen och att den fortfarande används, men nu för att föreviga högtider inom familjen. Men från 1699 till och med 1768 antecknades här vilka barn som döptes och vilka par som vigdes och då är det inte fråga om familjemedlemmar utan herrskapets underlydande som lät döpa sina barn eller vigas här. Torpa hade en mycket dominerande ställning i området och de flesta gårdar i Långhems socken samt närbelägna Dannike hörde till Torpa. Det innebär att här finns en privat församlingsbok, som innehåller

anteckningar från kyrkliga tilldragelser som aldrig nått församlingsböckerna, främst beträffande socknarna Långhem och Dannike. Och som inte heller lämnats in till Landsarkivet i Göteborg, som annars har en del av Torpaarkivet. Det torde vara 1700-talet som är mest intressant, särskilt för släktforskare med rötter i området. Sammanlagt är det femtio barn som blivit döpta på Torpa, alla utom två från Långhems och Dannike församlingar. En snabb inventering har visat att nitton av dessa på ett eller annat sätt också finns nämnda i respektive församlings dopbok med tillägget ”döpt på Torpa” eller liknande. Dessutom finns sex vigslar utan motsvarighet i församlingsböckerna. Anteckningarna gäller fyra perioder: 1699-1704, 1711-1721, 1726-1729 och 1766-1768. Prästerna har inte haft tillgång till boken för jämnan, utan de antecknar i efterhand. Så summerar Axel Hellstadius, huspräst hos Beata Elisabeth Stenbock och

Carl Siöblad, att han hållit 44 predikningar och gudstjänster åren 1726-1727 när herrskapet varit på Torpa. Även församlingspräster, till exempel Bryngel Lidell, kyrkoherde i Långhem 1702-1714, har skrivit i boken. Torpas ägare hade patronatsrätt så alla medverkande präster på 1700-talet var utnämnda av herrskapet. Traktens släktforskare har känt till memorialboken och misstänkt att några i dopböckerna obefintliga förfäder skulle kunna finnas inskrivna här. Kinds Forskarklubb, förening för släkt- och hembygdsforskning i Kinds härad, har därför fått tillstånd att fotografera boken på plats och göra den tillgänglig på föreningens hemsida www.kindsforskarklubb.se. Här kan man läsa dels den gamla texten och dels en moderniserad avskrift. Personuppgifter efter 1940 har inte tagits med.

*Ulla Hökås
Ljushult*

Från en sockenstämma

Framlidne lantbrukaren Anders Andersson i Galstad, Asklanda, mindes ett och annat från kommunalstämmorna i Asklanda medan förra seklet ännu var ungt. En gång hade man efter moget övervägande beslutat att annonsera stämmorna i ortspressen. Så uppkom frågan om i vilken tidning annonseringen skulle ske. Det kom förslag om Elfsborgs Läns Tidning, vilket var det samma som nuvarande Alingsås Tidning. Men en av

gubbarna var emot detta så han begärde ordet och sade: Nä, jag yrkar avslag på dä, för dä ä bara socialister å pack som läser den tinninga.

Huruvida det blev Elfsborgs Läns Tidning i Alingsås eller Wästgöten i Borås som fick annonserna den gången, det förmåler inte historien.

*Henry Stjerna
Asklanda*

Var sa en ha penga?

Förr i tia va dä självklart att di hade penga på banken. I da finns dä banker sum inte kan förse en mä en hundring ens. Vell en ha ut lite penga får en hålla säk på utsida utå banken eller så kan en gå te en affär å då kan en få ut penga um en har ett kort sum ä påföllt. Ja hörde talas um en gubbe sum tappat förtroendet för banken. Han geck in å sa te dum att på torsda vell ja ha ut alla

penga ja har på banken. Dä sulle gå bra löva ho sum satt innanför desken. På torsdan kom gubben å han feck ut alla penga. Så geck han in på ett café i närheta å så satte han säk å räkna penga. Dä stämde på krona, så han ble glar å geck å satte in penga på banken igen. En kunne lita på banken.

Håkansson

Nytta och hjälpsamhet en annorlunda hembygdsförening

I mitten av augusti fick jag ett telefonsamtal från Herbert Larsson i Rångedala. Herbert undrade om jag visste när den första hembygdsföreningen bildades. Med viss stolthet i rösten kunde jag berätta att jag är medlem i Västergötlands äldsta hembygdsförening. Vår förening bildades 1905 och då fanns inte ordet hembygdsförening så vår förening heter Svältornas Fornminnesförening.

- Här i Rångedala har vi en hembygdsförening som startade 1885, berättade Herbert. Och så berättade han om en annorlunda hembygdsförening.

- Skriv ner vad Du berättat för mig, bad jag Herbert och så här är hans berättelse.

Vår lilla förening hette från början N.H. ”Nytta och Hjälpsamhet”. Föreningen bildades år 1885. Protokoll och kassaböcker finns bevarade från 1898. Det var lantbrukare från de större gårdarna i Rångedala som bildade föreningen för att göra inköp av spannmål för utsäde som sedan skulle skänkas till fattiga torpare.

Det var fyra villkor för medlemskap:

1. Medlemskapet skulle gå i arv från far till son.
2. Man måste vara infödd församlingsbo.
3. Varje rote i församlingen skall vara representerad.
4. Medlemsantalet skall vara 15 gubbar.

Nu för tiden går alla dessa regler ej att uppfylla, men 15 gubbar gäller fortfarande. Önskvärt är att medlemskapet skall vara livslångt. Det är endast ett fåtal medlemmar som har lämnat föreningen under sin livstid. En medlem var med i föreningen i 60 år.

Utdelandet av utsäde höll på ett flertal år, för att övergå i hjälpverksamhet. Allmän hjälpsamhet inom landet, inom kyrka och inom församlingen. Under många år utdelades bidrag till församlingsbor på grund av sjukdom eller att man fick ekonomiska problem. När sedan samhället mera tog hand om det sociala övergick verksamheten i hembygdsvårdande uppgifter. Medlemmarna skrev anteckningar om vad dom hade för minnen under sin livstid. Dessa anteckningar har arkiverades. Vidare har torp och backstugor inventerats och skyltar blev uppsatta på dessa platser.

Storslagen gåva

När föreningen på 1970-talet som gåva fick ett markområde med tillhörande ladugård från sent 1700-tal och början av 1800-talet blev tanken om en Hembygdsgård aktuell. Platsen har ett naturskönt läge i en

Färgatorpet.

glänta i skogen omgiven av lummig grönska med utsikt över natursköna vyer. Ett dödsbo skänkte senare en backstuga om ett rum och kök. Den transporterades i odelat skick den 5 km långa vägen till Färgatorpet som platsen heter efter siste ägaren till torpet, soldaten Färg, som avled 1884. Hans hustru bodde kvar till 1887. Hembygdsstugan invigdes i maj 1998. Här hålls årligen våffelkvällar en gång i månaden under sommaren. Vidare midsommarfirande, Midsommargudstjänster med mera. Platsen är även populär för privata personer med kaffekorgar. För att allmänheten skall ha tillgång i vår verksamhet finns numera en stödförening som kallas Färgatorpets vänner med cirka 300 medlemmar. Att stödföreningen bildades berodde på att vi inte kunde få lotteritillstånd eftersom vi var en sluten förening. Under sommarmånaderna anordnar några damer i stödföreningen en våffelkväll där det också finns en gäst med som underhåller. På våffelkvällen i augusti kom det tvåhundra personer. På våren brukar vi ha en fågelskådardag med en fågelexpert som berättar om de olika fågelarterna vi kan se. 25-30 arter är inte ovanligt och i år gol göken för oss vid flera tillfällen. Detta är i korthet vår förenings verksamhet och vad som sker vid vår Hembygdsstuga Färgatorpet.

Vår förening är ej ansluten till Hembygdsförbundet men vi räknar oss ändå som en hembygdsförening. Någon gång på 1980-talet var vi i kontakt med Västergötlands Hembygdsförbund, men de gubbar vi pratade med tyckte inte att vår förening platsade i förbundet bland annat för att medlemsantalet var begränsat till femton. Jag har varit med i vår förening i snart 40 år och är nu ej längre så aktiv avslutar Herbert Larsson sin berättelse.

Leif Brunnegård

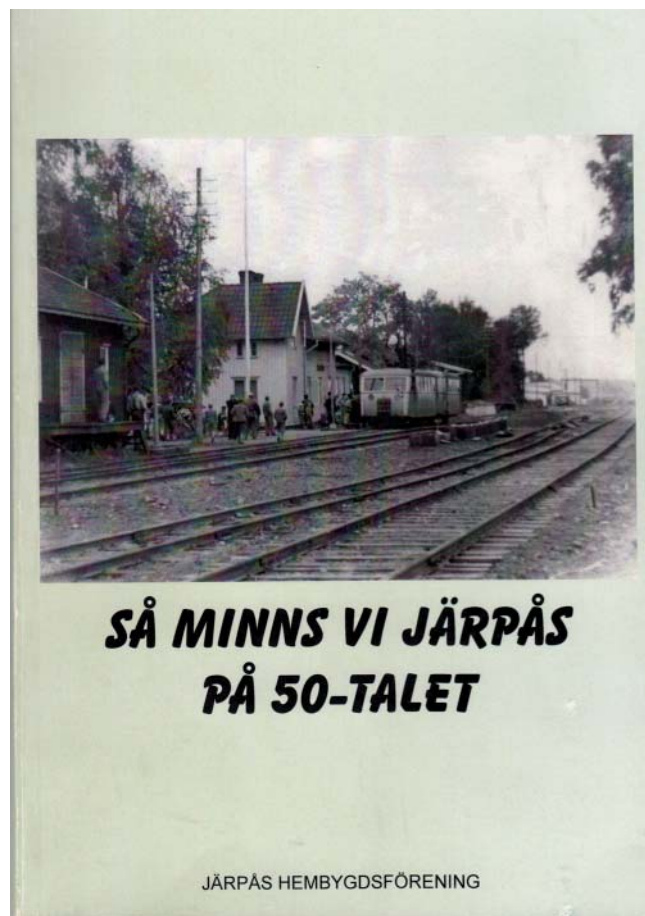
Dagsverken 50-talets farmartjänst

Alf Lantz, "Affen", är en av de dagsverkare som fanns i bygden på 50-talet. Oftast var det de närmaste granarna som en dagsverkare servade. De ringde när de behövde extra hjälp att t.ex. tröska, köra gödsel eller såga och klyva ved. Dagsverket började vid 8-tiden efter frukost och slutade vid eftermiddagskaffet, då ladugårdssysslorna tog vid för bonden. Mat och kaffe ingick i lönen och det var alltid rikligt, ibland rena kalasmaten. Lönen fick man direkt i handen när arbetet var klart. En del arbeten gällde en dag, andra t.ex gödselkörning kunde ta 4-5 dagar. Att köra gödsel var mestadels ett vinterjobb. Det gällde att lasta gödseln för hand på den spridare som man körde ut på tjälad och snötäckt mark.

- Där kuskade man fram och tillbaka i snö och blåst utan hytt i traktorn och frös. Men man blev varm om fötterna när man kom tillbaka till gödselsta'n och lastade igen, skrattar han.

Tröskningen av vetet gjordes på mellandagarna och tiden efter jul, dels för att man inte haft tid innan eftersom höstarbetet först måste klaras av, dels för att de egna barnen hade jullov och kunde göra nytta. Det behövdes mycket folk för att tröskningen skulle flyta på. Ofta var ladan fylld upp till nocken med väl lagda neker och det var ett styvt arbete att langa fram dem. Här kunde barnen vara till god hjälp, om de nu inte glömde jobbet utan istället jagade möss som kom fram när nekerna lyftes upp. Fick Affen välja ville han helst stå i ladan och kasta fram neker till den som skulle lägga dem tillrätta på ett litet bord bredvid tröskverket. Där stod en man och skar upp snörena och matade in. Det var ett förfärligt oväsen och luften var alldeles full av damm och rök, men ingen hade hört talas om hörselkydd eller ansiktsmask. Lite länge fram vid tröskverket stod en annan och skötte säckarna. De skulle sättas fast, bytas, knyts om och köras bort med "säckekarra". Därefter skulle säckarna å 100 kg flyttas och bäras upp på ett magasin, också ett vanligt dagsverksjobb. Halmen blåstes upp på rännnet och användes till strö, agnarna användes också till strö och blåstes till ett annat ställe.

En dagsverkare visste aldrig hur stor månadslönen blev. Någon månad kunde det bli arbete nästan varje dag, men det fanns månader med bara ett enda dagsverke. Fast det fanns ju alltid något som behövde göras hemma på den egna gården och dessutom hade man tid för egna intressen, för "Affens" del var det JUF.

Tio års historia på 64 sidor.

- Jag började som dagsverkare efter konfirmationen och höll på tills jag ryckte in i lumpen, minns "Affen". Ett år senare, 1959, fanns det inte längre något behov av dagsverken hos bönderna, men efter något år byggdes "tappen" och där köpte jag min första bil som jag jobbade av med en annan sorts dagsverken.

Berättat av Alf Lantz

Berättelsen finns med i boken *Så minns vi Järpås på 1950-talet*. Järpås hembygdsförening ordnade en studiecirkel 2010-2011 där ett tjugotal personer var med och skrev ner sina minnen från 1950-talets Järpås. Det blev så intressant så man beslöt att samla berättelserna i en liten bok. Berättelserna är korta, de 64 sidorna är en fin historiebereskrivning.

Leif Brunnegård

Poesialbum

På 1950-talet var det många som fick en Poesibok i födelsedagspresent. Alla kamrater skulle skriva något fint i den. Min egen har försvunnit men jag tittar ofta om det finns någon äldre till salu, fullt med verser och hälsningar i och ibland några små teckningar. Inte lika roligt att få ett SMS!

Ur ett Poesibok från 1897 någonstans i Västergötland

Till Emma!

Haf tack för vänlighet för ärlighet för hvarje öppen-
hjärtligt ord, ty jag har uppskattat det.

Augusta

När bröstet höjs i vågor
Hvad mildrar svallets ve
Ett M ett I ett N ett N ett E
Gerda

Jag önskar Dig lycklig vara
i alla dar som himlen ger
och älskad utaf ?. rara
Den bästa om ditt öga ser
Axel

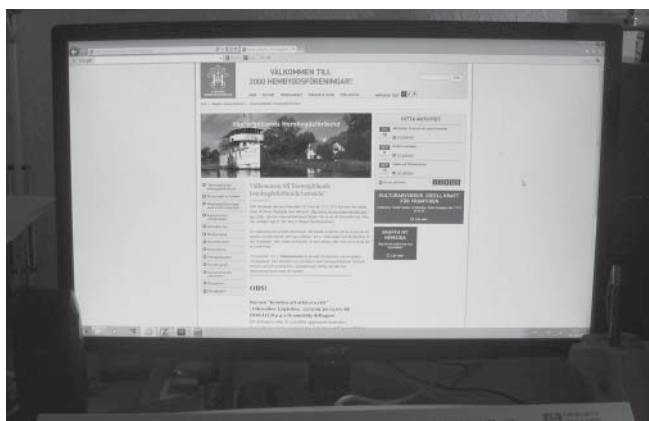
Det stod en liten blomma vid stranden af en å.
Hon är som junihimlen.
Så ren så klar och blå
Ej vackra ord hon förer på lilla läppen, nej.
Men sakta dock hon hviskar till
Dig. Färgöt mig ej
din syster Alma

Poesialbum.

*Gunvor Fröberg
Långared*

Påminnelse!

En påminnelse om att Er förening erbjuds gratis hemsida hos SHF.

För de föreningar som har en sida på den gamla web-platsen är det extra viktigt om ni ännu inte har flyttat över materialet. Den gamla web-platsen kommer att stängas ner 31/12 2012.

Det är nu ca. 800 föreningar i Sverige som har påbörjat en ny sida hos SHF.

Vid eventuella frågor kontakta Jan-Olof Berglund, tel. 0500-441105 / 0708-420453

E-post j-o.berglund@telia.com

Hänt på bögda...

Om linets vandring till spinnrocken

Spinnrocken. Nu för tiden är det inte självklart att man vet hur spinnrocken fungerar.

I Hembygdsstugan på Stommen har Dalstorp-Nittorps Hembygdssällskap haft besök av två kunniga damer, Majbritt Svensson och Elisabeth Nyman vilka är väl insatta i linets ädla konst. De visade och berättade om linets "vandring" fram till spinnrocken. Ett intressant ämne som lockade många besökare. Man kunde samtidigt göra en titt i Museet och njuta av nygräddade väfflor.

*Birgitta Lindqvist
Dalstorp-Nittorp*

Vävkurser på sommarlovet

Habo och Gustav Adolfs hembygdssällskap bedriver vävkurser i Habo sedan många år. I år har sällskapet satsat på den unga generationen och erbjudit vävkurser en vecka på sommarlovet för barn. Tio deltagare mellan 8-11 år jobbade med stor entusiasm. Resultatet var enormt. Det vävdes väskor, löpare, halsdukar, mattor, tavlor, karottunderlägg, grytlappar med mera. Alla deltagarna var överens om att detta var en kul grej och vill gärna återkomma. Eventuellt kommer en eftermiddagskurs att anordnas i höst och med all säkerhet blir det ny kurs nästa sommarlov.

Västgötabygden 5:12

Unga väverskor. Att gå på vävkurs en vecka under sommarlovet var jättekul.

Barnens alster visades på den årliga konstfesten vecka 40 på Spinnet i Habo.

*Irene Gellerbrant
Habo*

Vilgot på slätter

Vilgot kan. Att få vara med när det är slåtter vid hembygdsgården blir nog ett minne för livet.

Dalstorp - Nittorps Hembygdssällskap har haft den årliga slåttern. På markerna runt Hembygdsstugan på Stommen i "gammel Nittorp" var vi ett gäng på 20 stycken i åldrarna 4 - 86 år som med lie, trimmer och räfsor såg till att traktorn fick fullt lass med väldoftande hö.

Vi hade besök av den kunnige ”liemannen” Knut Aron Johansson från Örsås. Han lärde ut en del gamla knep som gjorde att lieslåttern numera kommer att gå lätt som en dans. Kvällen avslutas med välförtjänt smörgåstårta med dricka och kaffe som avslutning.

*Birgitta Lindqvist
Dalstorp-Nittorps*

Kerstin Andersson. Förbundets Hedersnål med lagerkrans samt diplom förärdades Kerstin Andersson.

Hembygdsgårdarnas dag firades i Ljungsarp

Psalmsång. Friluftsgudstjänst på Hembygdsgårdens dag i Ljungsarp.

På hembygdsgårdarnas dag i Ljungsarp firades friluftsgudstjänst i Ljungsarps hembygdsgård. Karl-Göran Ekstener hälsade alla välkomna. Tjänstgörande var kyrkoherde Jösta Björling och vikarierande kyrkomusiker Arne Mjörnestrand.

Efter gudstjänsten fortsatte samvaron med kaffe. Karl-Göran informerade om hemvändardagen den 8 september och uppmanade att Ljungsarpsbor ska komma för att träffa de hemvändande.

*Ingemar Rudholm
Ljungsarp*

Högt värderad västgötaträff i Essunga

Västgötaträffen är en anrik tillställning med över 60 år på nacken och den infaller alltid första söndagen i augusti i Essunga. Årets träff bjöd på ett intressant pro-

gram, dagen inleddes med värdering av gamla prylar och leksaker utanför Stommen. Här kunde man finna tv-personligheten Peter Pluntky, som även kallar sig för legitimerad lekare. Besökarna fick en efter en sina klenoder uppmärksammade och värderade. Intresset var stort så man fick helt enkelt ta en paus för lunch och fortsätta efteråt.

På Stommens andra våning visades en utställning som kretsade kring telefoner och telefonstationen som fanns i Essunga stationsby fram till 1960-talet. Runt Stommen samlades traditionsenligt vackra veteranfordon av alla de slag för att smycka omgivningen.

Traditionell gudstjänst i Essunga kyrka följde, och i den medverkade sångduon Öbarna, Eva Jarnedal och Janne Magnarsson. Öbarna underhöll även i hembygdsparken under eftermiddagen med ett fint och stämningsfullt program. Smedjan var öppen och igång under dagen. Där visade smederna Erling Nordgaard och Stefan Johansson hur tjärbränning gick till. Dessutom var hembygdsgårdens skolmuseum samt affärsmuseet öppet.

Eftermiddagen bjöd vidare på uppvisning av Essunga folkdanslag. Peter Pluntky kåserade därefter i parken kring temat cyklar. Ett antal cyklar av äldre modell visades upp och de fångade såväl Peters som publikens intresse. Besökarna kunde avnjuta kaffe med tillhörande smörgås och hembakt rulltårta i den vackra hembygdsparken.

Utmärkelse

Västergötlands hembygdsförbund var på plats och företräddes denna dag av Tage Brolin för att dela ut förbundets hedersutmärkelse. Mottagare av hedersnålen med lagerkrans samt diplom blev en glad och överraskad Kerstin Andersson. Kerstin lägger ner mycket arbete i Essunga hembygdsförening. Hon var ordförande i föreningen under tio år och har på många sätt bidragit till en positiv utveckling för föreningen.

*Linda Essunger Tallberg
Essunga*

Fullt hus på allsångskväll

Nisse tänker sjöman bli spelades av körmedlemman Erland Persson.

När Brandstorps hembygdsförening inbjöd till allsångskväll blev samlingsalen fylld till sista plats. Manskören var ledare för allsången tillsammans med Annelie Ödvall.

Stig Mellberg välkomnade till den publikdragande aftonen innan Annelie tog över med sina duktiga sångare. Sjömansvisor förekom mest i sångbladet och därmed var inledningen given med En gång jag seglar i hamn. Förutom sångerna som alla fick sjunga med i bjöd manskören på egna visor, bland flera den fina tangon La Paloma och Nisse tänker sjöman bli. Den sistnämnda framfördes med hjälp av en båt och sjömannen Erland Persson som kapten på böljan den blå.

I en paus serverades grillad korv och fika med dopp utomhus, varefter kvällen fortsatte inne i lokalen igen med både allsång och körsång. Annelie Ödvall var körledare, Eskil Andersson ackompanjerade på dragspel, Thomas Ödvall elgitarr och Fredrik Carlsson piano.

Som avslutning sjöng kören När lyktor tänds på andra sidan. Jag hade en gång en båt och Nu går sista visan gemensamt. Stig Mellberg framförde tack till alla samt överlämnade en bukett blommor till Annelie som

uppskattning på fint arrangemang och ledarskap. Han påminde även om Torpvandringen följande söndag som startar från Björnhult.

*Eivor Edén
Brandstorp*

Åska och regn när Kinna firade

Överraskning. En av "Hjärnstollarna" Leif Edvinsson, övervakar processen i Schaktugnen.

Hembygds och familjedagen 26 aug. 2012 blev en våt historia. Dagen började med ett kraftigt regn och en och annan kraftig åskknall. Men regnet lättade fram på dagen och en och annan solglimt lyste fram mellan molnen.

Vällingklockan kallade till samling kl. 10 och då var endast två besökare komna, men om ett par tre timmar rapporterade kökspersonalen att affärerna gick relativt bra vid kaffebordet. Detta är ett bra mått på antalet gäster och resultatet blev också hyfsat.

I danslogen kunde besökarna studera och köpa produkter som ett tiotal slöjdare/hantverkare förfärdigat av

skilda material. Vår museala lanthandel var öppen och sålde karameller och bakverk. I Hembygdsgården Lerlyckan, guidades många besökare.

Mycket publik drog "vikingafolket". En grupp från Marks Fornminnesförening ingick i Riksantikvarieämbetets årliga arrangemang Arkelogidagen. Gamla föremål från vikingatiden och äldre visades. Arkeolog Jerry Helliker berättade om föremålen och bedömde medhavda fornyfynd.

Några entusiaster demonstrerade framställning av järn ur rödjord i "blästerugnar". Två ugnar var igång, en portabel som gästade "järnmakare" skötte och så den fasta ugnen som finns i hembygdsparken. Båda järnlagan ansåg att resultatet av deras arbete var lyckat.

Scendraget från Sjuhärad, bjöd på rytmiska toner som lockade en och annan till en sväng på dansgolvet. Med tanke på gruppens fyndiga namn är det kanske onödigt att nämna vilket deras instrument var. Alla utom en drog bälgen. Ja det var därför bälgar igång både här och hos "Hjärnstollarna", som några av järnframställarna kallar sig.

Karusellen och hoppborgen drog ingen större publik i det dåliga vädret.

*Karl-Erik Lerbro
Kinna*

Sockenvandring i Berghem

Söndagen den 19 augusti kom med strålände solsken. Det gladda Inger Dahlgren och de vandrare som fick följa med på en rundtur i Berghems kyrkby. Starten skedde vid hembygdsgården. Inger berättade om hur Berghem sett ut innan Solsättersvägens villabebyggelse kom till. Vandringen fortsatte sedan upp mot Berghems kyrka. Kyrkan har denna sommar varit stängd, men nu kunde gruppen gå in där och se sig omkring. Det var en del nyheter som presenterades i kyrkan. Berghems kyrka har i sommar genomgått en liten renovering med uppsnygning av altaruppsatsen. Några mögelangrepp har åtgärdats och kyrkan beräknas åter öppna för gudstjänst sista söndagen i september. Nästa år ska en mer genomgripande renovering ske.

Inger Dahlgren visade på trähusbebyggelsen från 1800-talet Klockaregården, Hansagården, prästgården och sockenmagasinet. Sedan fortsatte vandringen in i medeltiden och den försvarsanläggning som anlagts någon gång kring år 1300. Vid Tinghall berättade Inger om det ting som hölls år 1486, då riksföreståndaren Sten Sture d. ä. dömde sex män till döden. Bakgrunden till denna händelse var, att frihetsälskade Markbor

Utsikt. Med utsikt över Viskan låg Berghemsbornas "skyddsrum" i början på 1300-talet.

hade gjort uppror mot fogden på Öresten och skapat en närmast självständig bonderepublik mellan åren 1483-1486. Berghem har varit en betydande ort under gångna tider och detta underströks, när vandrarna kom fram till Kungskullagraven. Denna gravhög är vad som återstår av ett järnåldersgravfält som sträckt sig ned mot nuvarande kyrkans plats.

Vid återkomsten till hembygdsparken följde en friluftsgudstjänst i hembygdsparken där Sofia Fransson ledde psalmsången och Ingvar Häggander predikade. Dagen avslutades i hembygdsgården med fika i hembygdsföreningens regi. Dagens aktiviteter var ett samarbete mellan hembygdsföreningen, Svenska Turistföreningen och Svenska kyrkan.

*Ingvar Häggander
Berghem*

Hopplöst för hoppor?

Trumgräshoppa har minskat katastrofalt i Västergötland. Den finns idag bara kvar på Bölets ängar i Karlsborg och på Österplana hed och vall på Kinnekulle. Möjligen kan de räddas genom rätt skötsel av marken och kanske utplantering av trumgräshoppa.

Visdomsord

Hur det var i min barndom,
det minns jag precis.
ända tills jag träffar mina bröder.

Avlyssnat vid ett fikabord på en hembygdsgård

Tankelänken startade Herrljunga Hembygdsförening för 70 år sedan

Tack! Förbundsordförande Eva Bergström Hyenstrand fick ta emot presenter som tack för sin medverkan.

Foto Leif Brunnegård

År 1923 flyttade Älvsborgs Läns Folkhögskola från Herrljunga till Fristad. Några före detta elever från trakten ville hålla kontakt med varann, de började att skriva brev. Efter en tids brevväxling började en av medlemmarna samla ihop breven och ge ut dem i en hektograferad tidning med namnet Tankelänken. Den kom ut fyra gånger om året, alla deltagare var medarbetare och fick ett exemplar av tidningen. Flera gamla elever anslöt sig. 1931 kallade man till en konferens i Herrljunga där man bestämde att man skulle ge ut Jultidningen Tankelänken, med underrubrik Organ för fritt tankeutbyte och upplysning. Denna jultidning ges ut fortfarande och påstås vara en av få rena jultidningar som finns i landet. Föreningen Tankelänken för en tynande tillvaro med endast 15 medlemmar. Nya medlemmar och medarbetare är välkomna.

1941 hade man ett möte i Herrljunga där man diskuterade om man skulle bilda en Hembygdsförening. Den 18:e mars året därpå bildades föreningen av 8 stycken intresserade medlemmar. Med 200 kronor i kommunalt bidrag och tillstånd att disponera det gamla så kallade skolhuset på Haraberget. Huset byggdes på 1700-talet för att vara ett sädesmagasin för förvaring av bröd-

Bandklippet från vänster Greta Bergstrand, "klipparen" Bengt Herrström och Ulla Johansson.

Foto: Iréne Ivansson.

säd vid goda växtår som sedan kunde delas ut under år av missväxt. När hembränningen förbjöds samlades de beslagtagna brännvinspannorna där. I mitten på 1800-talet byggdes huset om till en skola. Ett litet rum till lärarinnan med en kakelugn och en liten skolsal. Efter ett antal år byggdes en ny skola och huset blev en sommarbostad.

Ganska snabbt blev huset för trångt för alla föremål som samlades in. 1943 köpte man Håkängårdsstugan en så kallad framkammarsstuga från 1700-talet. 2000 kronor kostade köpet, nedmontering och uppmonteringen. Den rymmer nu cirka 1.000 föremål. Fem år senare skänkte ett par makar sitt gamla bostadshus när de byggt nytt och ville att det gamla skulle bevaras till eftervärlden. Nu började de ekonomiska bekymren på allvar. Det räckte inte med lotteriinkomster, kaffeservering med skänkt hembakat bröd. Styrelsen måste ta ett lån på 7.000 kronor och tre ledamöter fick gå i personlig borgen. Arbetet gick vidare. 1949 kom Herrljungas första stationshus, ett av sveriges äldsta, att placeras på Hembygdsgården. 1964 skänktes en skiftesladugård och en gammal hästvandrings. 1968 togs midsommarfirandet upp och har blivit ett stående inslag som samlar mycket folk. Gamla byggnader byggdes upp på nytt Nedergårdsstugan, Soldattorpet och en transformator. En helt ny byggnad är vagns- och jordbruksmuseum som rymmer en mängd vagnar, många skänkta av Lions klubb. Nu finns det 14 stycken byggnader att vårda. Det senaste som blev klart var vår serveringslokal som rymmer 60 personer, den invigdes i samband med 70

års jubileet. Nu kan vi ta emot många besökare på en gång utan att behöva trängas.

Ett stort antal medlemmar är engagerade i den dagliga skötseln. Vårt program börjar med påskelden i april månad och fortsätter sedan med kaffeservering, visning av stugorna och olika arrangemang till bakdagen i slutet på augusti. Vi har fint samarbete med Naturskyddsföreningen som håller på att skapa en blomsteräng.

Trädgårdsföreningen har sedan många år tillbaka en fin örtagård med många kryddväxter, nu har man planterat tre stycken äppelträd där man skall ympa in gamla västgötasorter. Och så Biodlarföreningen med sin visningskupa som är mycket populär när skolbarnen kommer på besök.

*Hans Ivansson
Herrljunga*

Sommaraktuellt från Bjurbäck

Tävling. Ett tjugotal barn tävlar i stövelkastning.

Bjurbäck är en liten socken med ungefär 250 invånare, många barn. De flesta vuxna är med i Bjurbäcks Hembygdsförening som räknar ca 300 medlemmar. De som inte är sockenbor kommer från alla möjliga platser, många från närmaste tätorten och grannsocknarna men också från till exempel Jönköping, Falköping, Ulricehamn, Hjo, Lund, Malmö, Uppsala, Stockholm. Vår sommaraktivitet ”kaffe-med-jordgubbstårta” i hembygdsgården Bönared drar många turister. En del ordnar resvägen till sommarvistelse och dylikt så de passerar Bönared och njuter av jordgubbstårtan, år efter år. Ibland löser man medlemskort också.

Sommaren i Bönared börjar med midsommarfesten som har blivit tradition i bygden, framför allt för många barnfamiljer. Många kommer tidigt så de hinner med kaffet och tårtan innan musiken och lekarna börjar. Först hjälps man förstås åt att klä och resa midsommarstången. Under de senaste åren har lekarna och dansen letts professionellt av Ninni Carr Fredriksson och Laif Olsen, båda riksspelmän från Skåne. Ninni spelar fiol och leder lekarna och Laif växlar mellan fiol

och dragspel. Jag tror deras insats uppskattas lika mycket av barnen med föräldrar och andra leklystna som av de många äldre som bänkat sig runtom. Efter lekarna kring stången blir det bland annat tävling i stövelkastning i tre olika klasser, först kommer barnen, sen herrar respektive damer.

Inkomsterna från aktiviteterna i Bönared, framför allt ”jordgubbskaffet” som vi hållit på med sedan 1985, och som senaste åren besökts av uppemot tiotusen gäster per säsong, har gett oss möjlighet att köpa Bönared som förut arrenderades av stiftet. (Se artikel i Västgötabygden i nr 1 2012). Ett sextioal föreningsmedlemmar – även en hel del ungdomar – arbetar ideellt varje sommar med ordföranden Olle Johansson som samordnare. Han och några andra ur styrelsen börjar redan tidigt på våren med att baka och fylla frysarna. Det går ju åt bortåt ett tusen tårtbottnar och massor av bullar och kakor! Allt arbete sker oavlönat men föreningen betalar ingredienserna.

I år ordnades en festlig grillkväll för alla medhjälpare efter avslutat ”jordgubbskaffe”. Stoltheten över att ha varit med och finansierat köpet av vår hembygdsgård är påtaglig. Att vi nu äger gården stärker samhörigheten och gör det säkert ganska lätt att värva nya medlemmar och nya medhjälpare. Inkomsterna har även räckt till att iordningställa en utökad parkeringsplats för alla besökare. En bussutflykt i augusti till bland annat Nossebro och Spiken kunde subventioneras för deltagarna.

När jag skriver detta, i början på september, är jag just hemkommen från en torpvandring med föreningen. Vi tog oss bland annat fram på den så kallade likstigen, delvis sönderkörd av skogsmaskiner. När ni läser detta, i slutet av oktober, har jag säkert varit med på höstfesten i skolan som föreningen bjuder alla på, dvs alla som vill och kan vara med!

*Aina Lindborg
Bjurbäck*

Läsvärt i korthet

Så som vi minns... Bilder av boställen och människor i Brännemotrakten förr och nu. Författare är medlemmarna i en studiecirkel och för utgivningen svarar Studieförbundet Vuxenskolan, Skövde. 160 sidor med ett myller av bilder i svartvitt och färg.

Det svenska militärflygets debut. Axvall och Redberga 1912. Med sergeant Eugen Anderssons flygdagbok. Författare: Börje Räftegård. Förlag: Bokförlaget Norlén & Slottner. 101 faktaspäckade sidor med många gamla härliga bilder.

När skogen fick ett värde. Några skogliga tvister runt Viken. Författare: Ingemar Wikenros. Förlag: Eget, Mariestad. 50 sidor med många bilder från ett intressant historiskt skeende..

Historiska händelser. Torsö & Bromö. Bilder: Kjell Lennart Fristedt. Text: Berit Fristedt. Utgivare: Torsö Hembygdsförening. Cirka 200 sidor med 90 historiska målningar från öarnas ibland dramatiska historia.

Västgotagenealogen, tidskrift för Västgöta Genealogiska Förening. Nr 2. Juni 2012. Redaktör: Kjerstin Olofsson. 24 sidor, denna gång är temat utblickar mot västra Småland.

Meddelande. Föreningen för Västgötalitteratur. Nr 3 2012. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bland annat De la Gardie i Estland, Karle i Edsvära och nya Västgotaböcker.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi & historia i Västra Götaland. Nummer 4 år 2012. Redaktör: Christina Ström. 52 sidor om bland annat danskarna som brände Skara borg för 400 år sedan, Västgöten som ritade sagofilmer åt Disney och Garbo från Västerplana.

Gudhems-Axet. Medlemstidning för Gudhemsbyggens Hembygdsförening nr 3 2012. Redaktion: Lars-Erik Kullenwall, Margaretha Fridh, Ingemar Fägerlind, Gun-Britt Salomonsson, Rune Wennerholm och Gudrun Wäpling. 52 sidor med mycket om livet i bygden förr och nu.

Körbärsblomman. Medlemstidning för Eggby – Istrum – Öglunda Hembygdsförening nr 3 2012. Redaktör Hjördis Lundberg. 26 sidor om bland annat handelsboden i Korsgården, Öglunda, och somrar vid Emten.

Pärlor i Västergötland – historiska axplock och fångslände natur. Fotograf och författare: Ola Högberg. Förlag: Firma Ola Högberg, Fristad. 151sidor med 320 härliga färgbilder som berättar i vår natur och historia.

Hans menzing

Bästa hembygdsboken skrevs i Södra Ving

Det ska dom fira. Blir man Sverigebäst, då blir det säkert tårtkalas.

Sveriges Hembygdsförbund har genom skrivartävlingen Årets hembygdsbok 2012 velat öka uppmärksamheten kring de många värdefulla hembygdsböcker som ges ut varje år. En lång rad ypperliga böcker flöt in, men efter någon månads läsande stannade juryn för boken Södra Ving då och nu utgiven av bygdens hembygdsförening med Kerstin Håkanson som redaktör. Cirka 25 ortsbor har arbetat med boken under sju år, och för den förnämliga redigeringen svarar Jan Töve, som också tagit många bilder.

Så här skriver juryn i sin motivering: Med sin fokusering på skiftande människoöden utgör boken en fångslände och levande beskrivning av Södra Ving i Västergötland. Framför allt det fullödiga bildmaterialet med unika bilder från arbete och vardag bidrar till att höja det dokumentära värdet. Därtill är innehåll, struktur och layout exemplariskt för genren. Vidare delade juryn som bestått av Eva Fredriksson, Karlstad, Lars Grimbeck, Varberg, och Hans Menzing, Skara, hedersomnämning till böckerna Årsbok 2011 från Föreningen Svedala-Barabygden, Utby Utbynäs. En hembygdshistoria (även det en västgotabok om en ny stadsdel i Göteborg) samt Dörren till Valdshults socken.

Pristagarna belönades i samband med bokmässan i Göteborg.

Etthundratjugotusen mer i förbundskassan

Redaktionskommittén för Västgötabygden träffades måndagen den 17 september på förbundets kansli i Vara. Vi träffas två gånger om året och då brukar vi kolla upp lite vad vi fått för kommentarer från Er som läser tidningen. Vi gläds över att vi får in texter och bilder från olika håll. Men det finns lite vita fläckar på vår Västgötakarta. Om Du bor på en sådan vit fläck tycker vi, att det vore roligt att få höra något från Din bygd.

Fler prenumeranter

Många av våra prenumeranter har haft tidningen i många år, men kanske är Du och jag dåliga på att visa våra barn när vi hittat något intressant i tidningen. Då och då får Eva på kansliet ett telefonsamtal där någon berättar att föräldrarna varit prenumeranter, men nu lever de inte längre, så skicka den inte längre. Det är ju vad man ibland brukar kalla naturlig avgång.

Nu vill vi gärna ha Din hjälp med att se till att antalet prenumeranter ökar. Som privatperson är det bra om Du visar Västgötabygden för släkt och vänner och kanske skryter lite. När Ni så småningom möts till årsmöte i hembygdsföreningen kan Ni göra som en del andra föreningar gör. Först och främst ser de till att hela styrelsen får tidningen. Så finns det en rad eldsjälur utanför styrelsen som sällan får någon uppmuntran, ge dem Västgötabygden som en uppmuntran.

Några föreningar ser till att skolan på orten har ett exemplar av Västgötabygden tillsammans med föreningens årsskrifter och böcker i skolbiblioteket. Både för lärare och elever är det bra källmaterial.

Väntrummen på läkarstationen och hos tandläkaren är också bra läsrum.

Och så lite matematik. Om Ni gör en prenumerationslista på minst tio personer får Ni rabatt, 120 kronor per år och person istället för 150 kronor.

Vi är drygt 200 föreningar i Västergötlands Hembygdsförbund. Om varje förening ökar antalet prenumeranter med fem stycken blir det 1.000 fler prenumeranter. 1.000 x 120 kronor blir 120.000 mer i intäkter för förbundet. Inte illa eller hur?

Leif Brunnegård

Lars-Erik Kullenwall
har ny e-postadress:
larserik.kullenwall@gmail.com

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5,
513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vår-
gård, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2,
Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
54015 Värning, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund.Hövågen 9 C, 446 32 Älvängen. tel
0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nos-
sebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel
0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp,
tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsli-
den 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@gmail.com

Förbundskassör: Hugo Isaksson, Box 2067,
523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-
339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383, Plusgiro 8 57 59-9,

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Häståk

Nu för tiden när våra åkdon drivs med många hästkrafter har vi olika modeller beroende på vad vi skall använda vårt fordon till. Så var det också när vi bara använde oss av en eller ett par hästkrafter.

I vardagslag var det en vagn med fyra hjul och en vagnkorg av trä. Man kunde ta bort sidorna vid behov. Den här typen användes mest hemma på gården.

Vagnen som Du ser på den översta bilden kallade man ofta för åkevagn. Skulle hela familjen ut och åka kunde man sätta på två säten. Skulle man åka till tätorten och göra inköp eller åka till kvarnen använde man bara ett säte. På så sätt fick man ett lastutrymme bak på vagnen.

Kärran på mittenbilden kallades Tidaholmskärra. Modellen kom ursprungligen från Tidaholm. Den var praktisk att använda när man skulle uträtta småärenden då det inte krävdes så stort utrymme och lasten inte var så tung.

Man använde den kanske när man for till handelsboden eller när man skulle åka ut och middagsmjölka korna som betade på utmarken ett stycke från gården.

De här två vagnarna finns på Svältornas Fornminnesförenings museum i Ornunga tillsammans med en rad andra vagnar och slädar som användes innan vi hade en personbil eller en liten lastbil på gården.

På både åkvagnen och Tidaholmskärran har jag sett andra benämningar, men jag använder dom jag lärt mig.

På Haraberget, Herrljunga Hembygdsförenings hembygds-gård, finns ett vagnsmuseum med en rad olika vagnar.

Vagnen på den nedersta bilden heter My Lord och är en högreståndsvagn. Vagnen är 6-sitsig, fyrhjulig och sufflett-försedd. Det var säkert skönt när det regnade och blåste. När det var kyligt hade man oftast med sig en skinnfäll som man hade över ben och fötter.

Vagnen är par- eller fyrspänd och drogs antingen av två eller fyra hästar.

Den här vagnen är tillverkad år 1890 av Ad. Fryschuss Hofvagnsfabrik i Stockholm. Försågs med gummihjul omkring 1920.

Leif Brunnegård